

ΙΔΡΥΤΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ, Β. ΤΑΤΑΚΗΣ, ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ
Γ. ΔΕΛΙΟΣ, Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ, ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπιμελητὴς τῆς ὕλης : Γ. ΔΕΛΙΟΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ: Ἀετορράχης 31—Θεσσαλονίκη

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ Ἔτησίᾳ Δρ. 50
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ » Δολ. 1½

Ἡ συνεργασία καὶ τὰ ἐμβάσματα θὰ στέλλονται ἀποκλειστικὰ
στὴ διεύθυνση: Γ. Δέλιον, Ἀετορράχης 31
(Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

Στὸ τεῦχος τοῦ Δεκεμβρίου:
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
«Οἱ Βιτοποῦλες» διήγημα

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ

ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ . . . Οἱ Βιτοποῦλες (διήγημα)
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ . . . Ἡ ζωὴ τοῦ Ἴωνος Δραγούμη
(μελέτη)
OSCAR WILDE Στὸ χρυσὸ θάλαμο. Ὁ τάφος τοῦ
Keats - Impression du matin (μετάφ. Στ. Λεύκη)
ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ . . . Ἡ γιαπωνέζικη μάσκα
ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑ Ἀπάντηση οὐ κάποιες συστάσεις

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ :— Κ. Χαλδαίου «Ἀποστόλης Καρλᾶς»—
Ἑλλης Λαμπρίδη: Πῶλ Βαλερί «Εὐπαλίνος»—Θ. Νι-
κολαΐδη «Φυγὴ»—Γ. Σαραντάρη «Ἀστέρια»—Μα-
ρίνας Μηλολιδάκη «Περμανάντ».

Χρονικά — Σχόλια — Νέα Βιβλία

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

Έτος Γ' Τεύχος 11

Δεκέμβριος 1935

ΠΑΛΙΑ ΖΑΚΥΘΟΣ

ΟΙ ΒΙΤΟΠΟΥΛΕΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

“Έξι ήταν από δαύτες. Βοή, χαρά, πειρασμός και μπελάς του ζακυθινού καντουνιού. Έδω και πενήντα χρόνια, τήν εποχή που πέθανε ο αδερφός τους—ο Μίμης ο Βίτος, ο ράφτης—ή πρώτη, ή Δημητρούλα, ήταν είκοσιδυό χρονώ, κι’ ή τελευταία, ή Άγγέλικα, δώδεκα. Οί άλλες—Κεβή, Όρσολα, Μαρία, Άλεξάντρα—από είκοσι ίσιαμε δεκατεσσάρων. Ή μιὰ από τήν άλλη είχε πάντα διαφορά δυό χρόνια. Ούτε μήνα περισσότερο. Γιατί ταχτικά, σά μηχανή, ή Βίταινα έκανε παιδι κάθε δεύτερο χρόνο. Πρώτα τό Μίμη, έπειτα έν’ άλλο θηλυκό που τής πέθανε μωρό, κι’ έπειτα τις άλλες έξι που ζούσαν. Κι’ ή φάμπρικα έκλεισε, γιατί ο πατέρας είχε παραγεράσει.

Μ’ άν δέν έκανε πιά παιδιά, ο γέρο-Βίτος δούλευε άκόμα για νά τρέφη τά έφτά που είχε. Στο κατώ του σπιτιού του, που ήταν από τά πιό μεγάλα του καντουνιού, διατηρούσε ένα μαγαζάκι—μπακάλικο μαζί και ψιλικατζίδικο—και κέρδιζε αρκετά. Τό γιό του, άφου τόν έμαθε λίγα γράμματα, τόν έβαλε σέ τέχνη. Οί θυγατέρες του δέν ήθελε νά δουλεύουν, δέν τό καταδεχότανε. Τις έστελνε, για λίγον καιρό καθεμιά, στο «πούμπλικο», κι’ έπειτα τις κρατούσε στο σπίτι νά βοηθάνε τή μάνα τους, που τότες είχε πάντα κι’ ένα μωρό. Και μόνο άφου πέθανε ο γέρος, και τό μαγαζάκι του έγινε ραφτάδικο του Μίμη, που πήρε άπάνου του τήν οίκογένεια, οί μεγαλύτερες κοπέλλες ύποχρεώθηκαν από τόν αδερφό τους νά στρωθοδν στή δουλειά, κι’ άλλη ρέλιαζε, άλλη έκανε κουμπότρupes ή έρραβε κουμπιά, άλλη σιδέρωνε, κι’ ή μεγάλη, που ήξερε και περισσότερα γράμματα, έγραφε τά νούμερα, όταν ο ράφτης έπαιρνε μέτρα, και κρατούσε τούς λογαριασμούς. “Όσο για τή

μικρότερη, παιδούλα τότες, αυτή πήγαινε τις φορεσιές στους πελάτες, κι' ήταν ή μόνη που έβγαζε λεφτά «δικά της», γιατί πάντα της έδιναν καμμιά δεκάρα για τόν κόπο της ή κανένα άσημένιο είκοσάρι.

“Ετσι καλοζούσαν, μικρονοικοκυρίστικα, κι' άφοϋ πέθανε ό πατέρας. Μά ό ξαφνικός και πρόωρος θάνατος του άδερφοϋ — ό κακόμοιρος ό Μίμης πέθανε από περιτονίτη σε τρεις ήμέρες— ήταν μεγάλη συμφορά. Μιά γριά μάμμα μ' έξι θηλυκά έμεναν έρημες, άπροστάτευτες και χωρίς κανένα πόρο ζωής. Τί νάκαναν για νά ζήσουν; Νά διατηρήσουν τó ραφτάδικο δέν μπορούσαν. “Άλλο τίποτα νά κάμουν—μέρλα, κεντίσματα, άργαλειό—δέν ήξεραν. Νοίκιασαν λοιπόν τó κατώ τους, είκοσιπέντε δραχμές τó μήνα, σ' έναν ταβερνιάρη, και σταύρωσαν τά χέρια. Μαυροφορεμένες, λυπημένες, άνόρηχτες, κλεισμένες, κουτσόζησαν ένα-δυό μήνες. “Επειτα άρχισαν νά πεινοϋν. Τό νοϊκι του κατωγιου δέν έφτανε οϋτε για ψωμί—τόσα στόματα! Γύρεψαν τότε δουλειά από ραφτάδες, για νά κάνουν πάλι ό,τι ήξεραν—νά ρελιάζουν, νά ράβουν φόδρες, νά κολλοϋν κουμπιά—κι' ή δεϋτερη, ή Κεβή, άποφάσισε νά μη καμαριέρα σ' έν' άρχοντικό της γειτονιάς. “Ε, ή κατάσταση κάπως καλυτέρευσε. “Ενας ράφτης, έν κι' αντίζηλος άλλη φορά του άδερφοϋ τους, λυπήθηκε τις έρημες και τούς έδινε όση δουλειά μπορούσε στο σπίτι. “Η Κεβή πάλι τούς άφινε τó μισθό της ολάκερο—δυό τάλλαρα τó μήνα—χωριστά όσα φαγώσιμα τούς κουβαλουσε άπ' τó άρχοντικό, χαρισμένα ή και κλεμμένα, κάθε φορά που πήγαινε στής μάμνας της.

Για λίγο πήγαν καλά. “Ετρωγαν και κρέας βραστό κάθε Πέφτη και ψητό στο φούρνο κάθε Κυριακή. Μά ύστερα ό ράφτης, που του περίσσευαν έργάτες, δέν τούς παράδινε δουλειά, ως που έπαψε σιγά-σιγά νά τούς δίνη. Και μία μέρα, καθημερνή, ξαφνικά, ή Κεβή γύρισε στής μάμνας της άναμαλλιασμένη, ξαναμμένη, κλαμένη, κρατώντας και τó μπογαλάκι της.

— Μ'έδιωξε ή κυρά μου! τούς είπε χωρίς περιστροφές.

— Γιατί, μωρή, γιατί;

— Της φάνηκε πώς τάχω με τόν άδρεφό της;

— Της φάνηκε, μωρή, ή τάχες αλήθεια;

— Έγώ;! Στά μάτια μου!

“Η Κεβή όρκίστηκε ψέμματα. Τάχε και τά παράχε με τόν

άδρεφό της κυράς της, τόν σιόρ-Άντρέα, ένα σαραντάρη, λεύτερο, παραλή και χαροκόπο. Κι' εκείνη την ήμέρα ίσα-ίσα ή άρχόντισσα, που από καιρό είχε ύποψίες, τούς έπιασε στα πράσσα. Την άρπαξε άπ' τά μαλλιά, της άστραψε δυό μπάτσους και της είπε νά ξεκουμπιστή νά φύγη στή στιγμή.

— Τέτοια πράμματα δέν τά θέλω στο σπίτι μου, φώναξε και του άδερφοϋ της. Έγώ την είχα για καμαριέρα' έν έσύ τη θέλης γι' άγαπητικιά, νά πηγαίνης στο σπίτι της. Κοντά είναι.

Και νά, τó ίδιο βράδυ, άργά, ό σιόρ-Άντρέας χτύπησε την πόρτα της Βίταινας. “Η ταβέρνα ήταν κλειστή, τó καντούνι έρημο. “Ανοιξε ένα παράθυρο πάνου από την πόρτα κι' ή γριά ρώτησε σιγά:

— Ποίος είναι;

— Έγώ...“Ο Άντρέας ό Ψάθης πές της Κεβής· θέλω νά της πώ ένα λόγο.

— Νά ιδώ, έκαμε ή γριά, γιατί μου φαίνεται πώς έπεσε.

Και κλείνοντας τó παράθυρο, άφησε τó σιόρ-Άντρέα νά περιμένη.

Καμμιά από τις Βιτοπούλες δέν είχε πέσει. Μά ή μάμμα είπε τó ψέμμα, γιατί δέν της άρεσε καθόλου αυτή ή βίζιτα.

— Τί σε θέλει, μωρή; έκαμε πνιχτά και βιαστικά, με τις γροθιές σφιγμένες πάνω άπ' τó κεφάλι της Κεβής. Θα τόν διώξω!

— “Οχι, για τó Θεό! παρακάλεσε ή Κεβή. Άφέντης είναι, δέν κάνει. Και που ξέρεις τί θέλει νά μου πη;.. Νά με χαρής, άνοιξέ του!

— Μά...

— Μάμμα! κάμε μου τή χάρη!..

Θέλοντας και μη—δέν ήταν ώρα για συζήτηση—ή Βίταινα κατέβηκε τή σκάλα, ξαμπάρωσε την πόρτα κι' είπε:

— Κόπιασε. Δέν έπεσε άκόμα.

“Η Άλεξάντρα, στο κεφαλόσκαλο, είχε βγάλει τή λάμπα—τή μόνη που υπήρχε άναμμένη σ' όλο τó σπίτι—κι' άφοϋ ό σιόρ Άντρέας ανέβηκε τή σκάλα—ξοπίσω του ή Βίταινα—του έφεξε για νά περάση στή σάλλα.

— Κάτσε, άφέντη μου. Τώρ' άμέσως, έφτασε.

“Αψε-σβύσε, ή Κεβή συγυρίστηκε, συμπίαστηκε και, από την κρεβατοκάμαρα που ήταν μαζεμένες όλες, κάτω άπ' τó φώς

ένος καντηλιού, μπήκε στη σάλλα, όπου ήταν η λάμπα κι' ο σιόρ 'Αντρέας.

— "Ω! άφέντη μου... πώς ήταν έτουτο;...

— Καλησπέρα, Κεβή. Ήρθα...

Δέν άκουσαν τίποτ' άλλο. 'Η πόρτα κλείστηκε κι' εκείνοι οι δυο έμειναν στη σάλλα ως μισή ώρα. "Επειτα η Κεβή, με τη λάμπα, τόν κατέβασε ως την πόρτα, τόν ξέβγαλε, άμπάρωσε κι' άνέβηκε όλη χαρά και γέλια.

— Είδες πού ήθελες νά μου τόν διώξης; εΐπε της μάννας της μπροστά στις άδερφές της. 'Ο άνθρωπος μου έφερε τόν μιστό μου, και διπλό μάλιστα, για νά μου ξεπλερώση τούς μπάτσους πού έφαγα άδικα τó πρωτ. 'Ορίστε!

Και τούς έδειξε τέσσερα τάλλαρα άσημένα, πού τάδεσε σ' ένα μαντήλι και τάχωσε στόν κόρφο της.

— Τά φυλάω, έξακολούθησε. μά δικά σας είναι. Δέ θέλω τίποτα για τόν έαυτό μου, γιατί και ρούχα έχω και παπούτσια.

— Τί καλός ό καϊμένος! έκαμε η "Ορσολα. Είδες εκεί νά σου φέρη τά λεφτά σου ό ίδιος;...

— Και μάλιστα μου εΐπε πώς θάρχεται κάπου-κάπου νά με βλέπη, εΐπε η Κεβή. Θέλει νά γνωρίση και σάς. 'Αλήθεια είναι πολύ καλός άφέντης. Τώρα θάχουμε κι' έναν προστάτη, φτωχές κοπέλλες κι' έρημες καθώς άπομείναμε.

— "Ετσι ε; έτσι ε; έκαμε η μάννα με συγκρατημένο θυμό. Και τί θά πη ό κόσμος, νάρχεται τούτος-έδω στό σπίτι μας, τώρα μάλιστα πού δέν έχει νοικοκύρη;

— "Ω, μάννα! φώναξε η Κεβή: γέρος άνθρωπος είναι, γείτονας, άφέντης... τί θά πη ό κόσμος;

— Γέρος άνθρωπος; Είναι δέν είναι σαρανταπέντε χρονών ό σιόρ-Αντρέας ό Ψάθης, τόν ξέρω έγώ. Και τί παναπή άφέντης; Τόσο τó χειρότερο. 'Ο άφέντης, λέει ένας λόγος, είναι κάρβουνο πού, άν δέ σέ κάψη, θά σέ μουντζουρώση.

— "Ω μάννα! μη λές τώρα ύπερβολές...

— Ναί, ύπερβολές!... Λοιπόν έμένα μου φαίνεται πώς τούτος-έδω μάς έμουτζουρώσε κιόλας. Της κυράς σου δέν της φάνηκε πώς τάχετε· θά τó εΐδε με τά μάτια της. Εΐδεμη πώς θάχε τούτος-έδω τόση πρεμούρα και καλοσύνη; Νάρθη νύχτα, νά σου φέρη τά λεφτά ό ίδιος, νά σου δώση τά διπλά. "Α, Κεβή, δέ με γελας έμένα!.. Μας πην έφτιασες!

"Η Κεβή τίναξε τó κεφάλι της κι' άπότομα εΐπε:

— "Ε, καλά, τάχουμε, και με τούτο;

"Η μάννα ξεσπασε:

— Μωρή άτιμη;! μωρή βρώμα; Τό λές κιόλας με τόση ξαδιαντροπιά;..Κι' η τιμή σου; η τιμή τού σπιτιού σου; Τί, έπειδής και δέν έχεις πατέρα κι' άδερφό, σου φαίνεται πώς μπορείς νά κάνης τού κεφαλιού σου; Και καλά νάταν μ' ένα νέο της σειράς σου, άπό αγάπη. Εΐσαι είκοσι χρονώ κοπέλλα, στη βράση σου, θάλεγα στό διάολο! Μά μ' ένα γέρο άφέντη, για λεφτά, μωρή, για λεφτά; Φτού σου!

— "Οχι μόνο για λεφτά, άποκρίθηκε άτράνταχη η Κεβή.

— 'Αμή για τί άλλο; Μην τόν αγάπησες, μάτια μου, κιόλας;

— "Οχι, κάθε άλλο, μά... μου έταξε πώς, άνίσως τού κάμω παιδί, θά με πάρη με στεφάνι.

"Αλλο τούτο πάλι! "Ως εκεί λοιπόν εΐχε φτάσει η βρώμα; Τού εΐχε δώσει και την παρθενιά της; Και τώρα εΐχε στην κοιλιά της τó σπόρο του, και περίμενε νά πιάση και νά τού κάμη παιδί; "Ω, συφορά και μαυρίλα! ω, ντροπή κι' άψηφησιά!... Κι' η μάννα έβρισε, άφρισε, τραβομαλλήθηκε, έκλαψε, βόγγησε, και στό τέλος—αλήθεια η ψέμματα—έπεσε ξερή.

Κι' όλ' αυτά μπροστά στις άλλες. "Εκείνο τόν καιρό, στά λαϊκά σπίτια, οι γυναΐκες, όταν δέν ήταν άντρες μπροστά, μιλούσαν έλεύτερα, χωρίς νά τις νοιάζη άν άκουγαν και νέες η άνήλικες κοπέλλες. «Καλύτερα, έλεγαν, νά μαθαίνουν τόν κόσμο άπό τώρα». "Ετσι ούτε για τη μικρή 'Αγγέλικα—δώδεκα χρονώ παιδούλα—τάποψινά δέν ήταν πρωτάκουστα. "Όλα τάξερε κι' αυτή. Γιατί πόσες φορές δέν εΐχε άκούσει τη μάννα της νά συμβουλεύη τις μεγάλες, νά τούς λήη για κοπέλλες πού χάθηκαν δίνοντας την τιμή τους χωρίς στεφάνι σέ παλιανθρώπους, άφεντάδες η λιάπηδες, πού τις ξεγέλασαν είτε με λεφτά, είτε με ψεύτικα ταξίματα.

"Αλλά νά πούμε την αλήθεια, οι Βιτοπούλες, «άστόχαστες» σαν την άδερφή τους, ήταν τώρα με τó μέρος της. Δέν τολμούσαν άκόμα νά τó ποϋν, εξαιτίας πού η μάννα τους έκανε τέτοιο κακό, εΐχαν όμως την ιδέα πώς η Κεβή εΐχε βρει την τύχη της. Λίγο ήταν νάρθη «προστάτη» έναν τόσο καλό και πλούσιο άφέντη; Τις εΐχαν θαμπώση προπάντων τ' άσημένα του τάλλα-ρα. Μ' άκόμα, κατάβαθα—κι' αυτό ίσως δέν θά τόλεγαν ποτέ—

ζήλευαν τὴν ἀδερφή τους πού εἶχε τώρα ἕναν ἀγαπητικό. Κι' αὐτὲς κοπέλλες «στὴ βράση τους» δὲν ἦταν; "Ὅχι βέβαια ἢ 'Αγγέλικά, οὔτε ἢ 'Αλεξάντρα· μὰ ἢ Δημητρούλα, ἢ "Ὀρσολα κι' ἢ Μαρία μποροῦσαν νάχουν πρό πολλοῦ. "Ὅσο ζοῦσε ὁμοῦ ὁ πατέρας τους κι' ὁ ἀδερφός τους, ἦταν πολὺ περιορισμένες· οὔτε στὸ παράθυρο δὲν ἔβγαιναν, ἐκεῖ πού οἱ ἄλλες κοπέλλες τῆς γειτονιάς ἔβγαιναν καὶ στίς πόρτες. Κι' οὔτε μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ τους δὲν ἐντύθηκαν μὰ σκαρὲς τὰ Καρναβάλια, νὰ πᾶνε νὰ χορέψουν στὰ Καζίνα ἢ στίς Κυβαλκίνες. Ποτὲ τους δὲν ἐζύγωσαν ἄντρα, οὔτε νιό, οὔτε μεσόκοπο, οὔτε γέρο. Δὲν τίς ἤξεραν κἄν γιὰ νὰ τίς κυνηγήσουν, ἀφοῦ ὅλο σχεδὸν τὸν καιρὸ ἦταν κλεισμένες στὸ σπίτι, ἀθέατες. Μ' αὐτὸς ὁ περιορισμὸς τίς ἔκανε, τώρα πού ἦταν ἐλεύτερες, νὰ θέλουν νὰ ξεθυμάνουν. Καὶ τὸ κάτω-κάτω δὲν εἶχαν ἐξασφαλισμένο οὔτε τὸ καθημερινὸ τους φαί. Μὲ ξερό ψωμί μόνο θὰ ζοῦσαν;

— Θὰ τῆς περάση τῆς μάννας, εἶπε πρώτη τῆς Κεβῆς ἢ "Ὀρσολα.

— Θὰ τὸ χωνέψη, εἶπε κι' ἢ Δημητρούλα.

— Καὶ θὰ σοῦ δώση τὴν ἄδεια νὰ τὸν δέχεσαι, εἶπε κι' ἢ Μαρία.

Κι' αὐτὸ ἔγινε. Ἡ Βίταινα τὸ χώνεψε. "Ἐνα πράμμα πού ἔγινε μποροῦσε πιά νὰ ξεγίνη; Τὸ μόνο πού εἶχαν νὰ κοιτάξουν ἦταν πῶς νὰ βγάλουν ἀπ' τὴ ζημιὰ τὴ μεγαλύτερη ὠφέλεια. Κι' ἢ ἄδεια δόθηκε, κι' ὁ σιὸρ-Ἀντρέας ἄρχισε νὰ πηγαίνει στὸ σπίτι ταχτικά.

"Ἐτσι ἡ ζωὴ ἀπότομα ἄλλαξε. Οἱ κοπέλλες δὲν ξαναγύρεψαν ἀπὸ ράφτη δουλειὰ καὶ καμμιά δὲν ἐσκέφθηκε νὰ μπῆ καμαριέρα σ' ἀρχοντικό. "Ἐβγαλαν τὰ ὀλόμαυρα, ἀνοίξανε τὰ παραθυρόφυλλά τους, πού ἕνα χρόνον σχεδὸν τᾶχαν μισόκλειστα, «λιμπρέτο», κι' ἔβγαιναν στὰ παράθυρα—τρία εἶχε στὴ φάτσα τὸ σπίτι—δλη τὴν ὥρα. "Ἦταν ἀδύνατο νὰ περάση κανεὶς ἀπὸ τὸ καντοῦνι τῆς Βίταινας, χωρὶς νὰ ἰδῆ μιὰ τουλάχιστο ἀπὸ τοὺς δαῦτες. Συχνὰ καὶ κάτω στὴν πόρτα. Τίς ἔμαθε πιά ὁ κόσμος· Κι' ἀπὸ τότε οἱ Βιτοπούλες ἦταν ἢ βοή, ἢ χαρά, ὁ πειρασμὸς κι' ὁ μπελάς τοῦ καντουνοῦ...

* * *
"Ἦταν ὁμορφες κι' οἱ ἔξι. Κι' ἔμοιζαν μεταξὺ τους περισσότερο ἀπ' ὅ,τι μοιάζουν συνήθως ἀδερφές ἀπὸ τὴν ἴδια μάννα

καὶ τὸν ἴδιο πατέρα—ἄ, ἦταν τόσο τίμια ἢ κακομοίρα ἢ Βίταινα! "Ὅλες τους μελαχροίνες, μελαψές μάλιστα, μὲ κατάμαυρα μάτια καὶ μὲ πυκνά, σγουρά, κατάμαυρα μαλλιά. Ράτσα. Κι' ὄλες ψηλές καὶ γεμάτες. Μόνο πού παρουσίαζαν δυὸ ποικιλίες, γιὰ νὰ ποῦμε ἔτσι, ἀπὸ τρεῖς καὶ τρεῖς: Ἡ Δημητρούλα, ἢ "Ὀρσολα κι' ἢ 'Αλεξάντρα, ἦταν «μακρουλές». Εἶχαν μακρουλά κάπως πρόσωπα, μακρουλά στήθη καὶ μακρουλοὺς γλουτοὺς. Ἡ Κεβῆ πάλι, ἢ Μαρία κι' ἢ μικρὴ 'Αγγέλικά ἦταν «στρογγυλές»: Πρόσωπα ὀλοστρογγυλα μὲ λακκάκια στὰ μάγουλα, στήθη σὰ ροδάκινα—μικρότερα ἢ μεγαλύτερα κατὰ τὴν ἡλικία—καὶ γλουτοὶ σὰ σφαιρικά καρπούζια. Μὰ καὶ στίς δυὸ ποικιλίες, ἢ σάρκα ἦταν τὸ ἴδιο ἀφθονη, σφιχτὴ καὶ σφριγηλὴ. Φυσικά, ἢ ὁμορφιά τους δὲν εἶχε τίποτα τὸ λεπτό, τὸ ἐξευγενισμένο: χοντρή, χτυπητὴ λαϊκὴ ὁμορφιά, καθαυτὸ σαρκική, ἰκανὴ νὰ τραβᾷ μόνο τοὺς φιλήδονους, τοὺς «ὕλιστές». Γι' αὐτὸ καμμιά Βιτοπούλα δὲν εἶχ' ἐμπνεύσει ποτὲ ἀγνὸ αἶσθημα· μόνο δυνατοὺς πόθους, καὶ μάλιστα σὲ ἡλικιωμένους σὰν τὸν Ἀντρέα.

Ἡ πιὸ ὁμορφὴ ἀπ' ὄλες ἦταν ἢ «μακρουλὴ» "Ὀρσολα. Εἶχε τὸ πιὸ ψηλὸ μπῶτι, τὰ πιὸ μεγάλα μάτια καὶ τὰ πιὸ ἀφθονα μαλλιά. Σγουρά, φουντωτά, ἔκαναν τὸ πρόσωπό της νὰ φαντάζη μέσα σ' ἕνα ὀλόμαυρο φόντο, κι' ὅταν τᾶφινε ξεπλεκα—πού τὸ συνήθιζε, δένοντάς τα μόνο μὲ μιὰ κόκκινη κορδέλα—ἐπεφταν σὰν ποτάμι ὡς τὴ μέση της. Μ' αὐτὲς οἱ «μαλλοῦρες» ἦταν τὸ πιὸ κοινὸ τους χαρακτηριστικό. Μακρουλές ἢ στρογγυλές, ὄλες εἶχαν δασὺ τὸ κεφάλι. "Ὀρθιες, σγουρές, χοντρές, ἀνυπόταχτες, οἱ τρίχες τους θρασσομανοῦσαν. Καὶ μαζί μ' αὐτὲς, θᾶλεγες, θρασσομανοῦσαν κι' ὀλάκερα τὰ σαρκωμένα καὶ μελαψὰ κορμιά, γεμάτα ζωὴ καὶ σφρίγος. Τὰ πρόσωπα ὡστόσο ἦταν ἀνέκφραστα. Τὰ μάτια κοίταζαν σὰν ἐκπληκτα, σὰν περίεργα ἢ σὰν ἀφηρημένα. Ὁρισμένως δὲν εἶχαν πολὺ τὸ ἀνθρώπινο. Κι' οἱ ὁμορφες αὐτὲς κοπέλλες ἔμοιαζαν μὲ ὁμορφα ζῶα πλασμένα μόνο γιὰ τὴν ἡδονὴ καὶ, φυσικά, γιὰ τὴ μητρότητα. "Ὅχι ἕνα, ἀλλὰ δέκα παιδιὰ μποροῦσε ἢ Κεβῆ νὰ κάμη τοῦ Ἀντρέα. Μὰ δὲν τᾶχε βέβαια σκοπό. "Ἐτσι τᾶπε τῆς μάννας της γιὰ νὰ ἐλπίζη καὶ κανένα στεφάνι.

"Ἐτσι καμωμένες, οἱ Βιτοπούλες θύμιζαν τὸ ζῶον τῆς

Γραφής τὸ μάχλον, τὸ ὄζον ἀγριμαίου. Μόνο ἡ μικρή, ἡ Ἀγγέλικα, εἶχε κάποια ἔκφραση πιὸ ἀνθρωπινή. Αὐτὴ γελοῦσε τουλάχιστο, ἐνῶ οἱ ἄλλες μόλις χαμογελοῦσαν ἢ ἔμεναν ἀγέλαιες. Ἀπὸ τὶς «στρογγυλές» κι' ἡ Ἀγγέλικα, ἦταν ὀλοστρύγγυλη, μιά μπάλα, μὲ χοντρές γάμπες καὶ πελώρια γιὰ τὴν ἡλικία της στήθη. Ὁρισμένως δὲν θάργοῦσε κι' αὐτὴ νὰ βρῆ ἀγαπητικό. Οἱ «σάτυροι» τὴν ξέτρεχαν κι' ἀπὸ τῶρα. Κι' ἐπειδὴ σὰ μικρὴ ἔβγαине περισσότερο—αὐτὴ ἔκανε τὰ ψώνια καὶ τὰ θελήματα—πολλοὶ τὴν ξεμονάχιαζαν σιὸ δρόμο ἢ σὲ κανένα μαγαζί, καὶ τῆς ἐπρότειναν νὰ πάῃ σιὸ σπιτί τους ἢ νὰ τοὺς μπάση σιὸ δικό της. Μὰ ἡ Ἀγγέλικα ἀρنيόταν.

— Εἶμαι μικρὴ ἀκόμα, ἔλεγε γελώντας.

Ἔτσι πιά ἤξεραν πῶς ὁ Ἀντρέας ὁ Ψάθης εἶχε τὴν Κεβή. Καὶ λογάριαζαν πῶς τὸ παράδειγμά της θ' ἀκολουθοῦσαν ἀργὰ ἢ γρήγορα κι' οἱ ἄλλες. Γι' αὐτὸ ἦταν τόσο ἀπόκοτοι, ὄχι μόνο σιὴ μικρὴ μὰ καὶ σιὶς μεγάλες. Οἱ ἀφεντάδες, οἱ παραληδες, τοὺς ἔστελναν φανερά μεσίτρες ἢ τοὺς μιλοῦσαν οἱ ἴδιοι ἅμα τὶς πετύχαιναν σιὴν πόρτα. Κι' οἱ πιὸ νέοι δοκίμαζαν νὰ τὶς φέρουν στὰ νερά τους κάνοντας τοὺς ἰναμοράτους. Τὶς γλυκοκοίταζαν, τοὺς πετοῦσαν λογάκια, τοὺς ἔστελναν γραμματάκια, καὶ τὸ βράδυ τοὺς ἔκαναν σερενάτες. Κάποτε, δυὸ συντροφίες, πού οἱ ἀρχηγοὶ τους εἶχαν σιὸ μάτι τὴν Ὀρσολα καὶ γι' αὐτὴν ἔκαναν τὴ σερενάτα, ἦρθαν στὰ λόγια καὶ στὰ χέρια, καὶ σιὸ τέλος «ἔπαιξαν τὰ συμπάρα». Ἡ γειτονιά, νύχτα ὦρα, ἀναστατώθηκε. Κι' οἱ νοικοκυράδες καταρίονταν τὶς Βιτοπούλες:

— Νὰ χαθοῦν, τὰ βρωμοθήλυκα!.. Καλὰ κάθουνταν κρυμμένες τόσον καιρό. Τῶρα βγήκαν σιὴ φόρα. Ἔ, βέβαια, δὲν ἔχουν κανένα νὰ τὶς περιορίζῃ. Κι' ἡ μάννα τους κάνει τὰ मुαλά τους.

Ἄλλη φορά, ἓνας νεαρὸς κόντες, λιγάκι νταής, πού ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴ Δημητρούλα, ἔσπασε σιὸ ξύλο κάποιον ἀντιζηλο κάτω ἀπ' τὰ παράθυρά της. Μὰ κι' ἄντρες τοῦ καντουνιοῦ, χωρὶς νάχουν τίποτα μὲ τὶς Βιτοπούλες, τὸ θεωροῦσαν προσβολὴ νὰ συχνοπερνοῦν νέοι ἀπὸ ἄλλες γειτονιές, καὶ συχνὰ γίνονταν γι' αὐτὸ καυγαδάκια. «Μπελάς» τελοσπάντων γιὰ τὸ καντούνι. Ἄς πήγαινε σιὸ καλὸ κι' ἡ «δόξα» πῶς εἶχε τόσο πολυζήτητες κοπέλλες, κι' ἡ χαρὰ πού ἔδινε τὸ θέαμά τους!

Ὅσο οἱ Βιτοπούλες, ἐνῶ ἦταν ἀποφασισμένες ν' ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο τῆς Κεβῆς, δὲν ἔκαναν ἀκόμα τίποτα. Σὰν τὴν Ἀγγέλικα, ἀπαντοῦσαν σιὶς πρότασες μ' ἓνα μεγάλο ὄχι. Ἡ ἐπρόβαλλαν τόσο μεγάλες ἀπαίτησες, πού ἦταν ἀδύνατο νὰ ἱκανοποιηθοῦν. Ἄξαφνα ἡ Ὀρσολα μῆνησε σ' ἓναν ἀφέντη: «Ἄς μοῦ δώση χίλια τάλλαρα κι' εἶμαι δική του». Χίλια τάλλαρα; Καὶ ποιὸς βουρλίστηκε νὰ τὰ δώση γι' ἀγαπητικιά, τὴ στιγμὴ πού μποροῦσε νάχῃ μιά φτωχιά παρθένα μ' ἓκατό, μὲ πενήντα; Δὲν ἦταν μόνο ἡ Ὀρσολα ὁμορφὴ σιὸν τόπο! Ἀλλὰ ἐκείνη, φαίνεται, ἐνόμιζε πῶς ἦταν μονάχη. Τὸ ἴδιο κι' οἱ ἀδερφές της. Γι' αὐτὸ περίμεναν νὰ τοὺς παρουσιάσῃ ἢ ἔκτακτη τύχη πού τοὺς ἄξιζε. Ἡ Κεβή, ἔλεγαν τῶρα, εἶχε βιαστεῖ πολὺ...

Ἐπιτέλους ἡ τύχη αὐτὴ παρουσιάστηκε γιὰ τὴν Ὀρσολα. Μπορεῖ νὰ μῆν ἦταν καὶ τόσο ἔκτακτη, μὰ ἡ κοπέλλα ὑποχρεώθηκε νὰ τὴ δεχτῇ γιὰ τέτοια. Μιά μέρα, ὁ Ἀντρέας εἶπε τῆς Κεβῆς:

— Ἐνας φίλος μου, ἓνας ἀδερφικός μου φίλος, εἶναι μур-λός γιὰ τὴν Ὀρσολα. Πές της, καίμην, ἂν θέλῃ νὰ τὸν ἔχει ὅπως ἐσὺ ἔμένα.

— Γιὰ νὰ τοῦ κάμῃ παιδί; γέλασε ἡ Κεβή.

— Ναί... ὅσο μουκάμες καὶ σύ.

— Ποῖος εἶναι;

— Ὁ κόντε-Παῦλος ὁ Μάρκορης... Θὰ τὸν ἔχεις ἀκουστά... μεγάλη φαμίλια...

— Ναί. Μὰ ποῦ τὴν εἶδε;

— Πέρασε ἀπὸ δῶ μιά-δυὸ φορὲς... τοῦ εἶπα κι' ἐγώ...

— Εἶναι μεγάλος;

— Σὰν καὶ μένα... λίγο μεγαλύτερος.

— Λεύτερος;

— Ὅχι, παντρεμένος.

— Κακὸ αὐτὸ... μπορεῖ νάχουμε ἱστορίες.

— Καμμία! Ἡ γυναίκα τοῦ Μάρκορη εἶναι πιά γιὰ καὶ παρὰδέχεται νάχῃ ὁ ἄντρας της καὶ κοπέλλες.

— Ἄ! ἰθὺς κι' ἄλλες;

— Ὅχι. Μιά πού εἶχε, τὴν πάντρεψε μὲ τὸν καρροτσιέρη του. Σ' αὐτὸ εἶναι λεύτερος.

— Καλὰ. Τόμου εἶναι ἔτσι, τόμου εἶναι κι' ἀδερφικός σου

φίλος, θά τὸ πῶ τῆς "Ορσολας. Δὲν ξέρω ὅμως ἂν θά παραδεχτῆ, γιατί ἐφτούνης, μάτια μου, τὰ μυαλά ἔχουνε πάρει ἄερα.

— Τί δηλαδῆ;

— Γυρεύει χίλια τάλλαρα...

— "Ω, εἶναι πολλά! Ἐσὺ πού εἶσαι φρόνιμη, πές της πὼς δὲν εἶναι βολετὸ νὰ τὰ βρῆ. Στὸ Παρίσι εἴμαστε;

Κι' ἡ Κεβὴ μίλησε τῆς "Ορσολας.

— Ξέρω ποῖος εἶναι, εἶπε αὐτή. Ἐνας μὲ μαυρὰ μπαρμπετόνια, στὴ ἡλικία τοῦ Ἀντρέα. Πέρασε μιὰ μέρα καὶ μὲ εἶδε στὴν πόρτα. Μὲ χαιρέτησε μάλιστα καὶ μὲ ρώτησε: «Τί κάνει ὁ Ἀντρέας; εἶναι φίλος μου». — «Δὲν εἶμαι ἡ Κεβὴ, τοῦ κάνω, εἶμαι ἡ "Ορσολα». Καὶ μπῆκα μέσα. Ἄν εἶναι αὐτός, μ' ἄρσει. Μὰ εἶναι πλούσιος;

Συζήτησαν τὸ πρᾶγμα ἀπ' ὄλες τὶς μεριές. Ἡ "Ορσολα, ἀκούγοντας πόσα θᾶχε ἀπὸ τὸν κόντε-Παῦλο, εἶπε ὄχι. Ἡ Κεβὴ τὴ φαγώθηκε. Κι' ἐπιτέλους εἶπε κι' ἡ ἀδερφή της:

— Ἐ, τόμου εἶναι ἀδερφικός φίλος τοῦ Ἀντρέα, θά κάμω τὸ σταυρό μου καὶ θά τ' ἀποφασίσω.

Τὴν κακομοῖρα τὴ μάννα οὔτε τὴ ρώτησαν. Ἦθελαν νὰ τὸ βρῆ τελειωμένο ὅπως τότε μὲ τὴν Κεβὴ. Καὶ μιὰ γιορτῆ, τ' ἀπομεσήμερο, ὁ Ἀντρέας τοὺς πῆγε τὸν κόντε-Παῦλο μὲ τὰ μαῦρα μπαρμπετόνια.

"Ὅπως τᾶχαν συμφωνημένα, τὸν δέχτηκαν σὰ φίλο του. Δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ Ἀντρέας νὰ πάη ὅποιον ἤθελε στὸ σπίτι τῆς κοπέλλας του; Ἡ Βίταινα δὲν εἶπε τίποτα. Κι' ὄλες οἱ Βιτοπούλες, ἀπὸ τὴ Δημητρούλα ἴσαμε τὴν Ἀγγέλικα, συγυρισμένες, καλοχτενισμένες, μαζεύτηκαν στὴ σάλλα. Μιὰ φιλικὴ βίζιτα, ἕνας μεγάλος ἀφέντης πού τοὺς ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ πάη νὰ τὶς γνωρίση. Μὰ τί νὰ πῆ κι' ἡ μάννα; Ἐκανε νὰ προσβάλη τὸν Ἀντρέα;

Ὁ κόντε-Παῦλος τᾶχασε πού εἶδε τόσες ὁμορφες μαζί. Τὶς κοίταζε μία-μία κι' ἄρχισε ν' ἀμφιβάλλη ἂν ὁ φίλος του εἶχε δίκιο κι' ἂν ἀλήθεια, ἀπὸ τὶς λεύτερες, ἡ πιὸ ὁμορφὴ ἦταν ἡ "Ορσολα... Ἐτσι ὅπως ἔμοιαζαν, μελαψές ὄλες, ἀναφοκοκκινισμένες καὶ μαυρομαλλοῦσες, ἦταν βέβαια δύσκολο νὰ ξεχωρίση κανένας τὴν καλύτερη. Μὰ γιατί δὲν ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ μεγάλες «στρογγυλές» μὲ τὰ ροδάκινα-στήθη; κι' ἀφοῦ ἡ Κεβὴ δὲν ἦταν ἐλεύτερη—τί κρῖμα, ἀλήθεια!—γιατί νὰ μὴ δια-

λέξη τὴ Μαρία, δεκάξη-δεκαεφτά χρονῶ κοπελλάρα, πού φαινόταν σὰν εἴκοσι, κι' εἶχε καὶ μιὰ θαυμάσια ἐλιά στ' ὄλο-στρογγυλο μάγουλο; Δηλαδή, νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ μὴν ξεροκοκκινίζουμε— συλλογιόταν ὁ κόντε-Παῦλος—τὸ περφέτο, τὸ τέλειο, θάταν ἡ μικρὴ Ἀγγέλικα, ἡ θραφερὴ μὲ τὸ γελούμενο μουτράκι—τὸ μόνο ἔξυπνο κει-μέσα—ἂν ἦταν δυὸ χρόνια μεγαλύτερη. Εἶχαν ὅμως τὴ χάρη τους κι' οἱ «μακρουλές». Κι' ὅσο τὶς ἔβλεπε, τόσο ἔπαιρναν στὰ μάτια του τὰ πρωτεῖα. Ὑπόσχουνταν μεγαλύτερη, διαρκέστερη ἡδονή, οἱ μακριές καὶ μαλακές τους γραμμές. Κι' ἀπὸ τὴ Δημητρούλα πού, ὅπως νὰ πῆς, δὲν εἶχε πιὰ τόση φρεσκάδα, κι' ἀπὸ τὴν ἀγιωτὴ ἀκόμα Ἀλεξάντρα, τὴ λεπτότερη ἀπ' ὄλες, ὠρισμένως πιὸ ὁμορφὴ ἦταν ἡ "Ορσολα, δεκαεννιά χρονῶ τώρα, πού ἐκτός ἀπὸ τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα μαλλιά, εἶχε καὶ τὰ πιὸ ὄρθια, τὰ πιὸ ξεπεταγμένα μακρουλά στήθη. Μέσα στὶς ἕξι ἀδερφές, αὐτὴ ἦταν ὁ μέσος ὄρος, πού συνδύαζε ὅλα τους τὰ σωματικὰ χαρίσματα κι' ἀντιπροσώπευε τὸν χτυπητὸ αὐτὸν οἰκογενειακὸ τύπο. Κι' ἡ λαγνεῖα τοῦ μεσόκοπου κόντε σταμάτησε ὀριστικὰ στὴν "Ορσολα. Κάθησε κοντὰ της στὸν καναπέ—πρωτῆτερα καθόταν κοντὰ στὴν Κεβὴ—καὶ ὕστερ' ἀπὸ λίγες ἀδιάφορες κουβέντες, τῆς εἶπε:

— Μπορῶ, κυρά μου, νὰ σοῦ πῶ ἕνα λόγο κρυφὸ;.. Ἐπιτρέπεις, Ἀντρέα, νὰ περάσω σὲ μιὰ ἄλλη κάμερα μὲ τὴν κουβιάδα σου;

Ἡ Βίταινα ἦταν στὴν κουζίνα γιὰ νὰ κάμη καφέδες.

— Εὐχαρίστως! εἶπε ὁ Ἀντρέας ἐνθαρρυντικά.

— Εὐχαρίστως! εἶπε κι' ἡ Κεβὴ...ἐπιταχτικά.

Κι' οἱ δυὸ ἐκεῖνοι πέρασαν σὲ μιὰ μικρὴ κάμαρα, τὴν πιὸ συγυρισμένη ἀπ' ὄλες, ὅπου κοιμόταν ἡ Κεβὴ μονάχη τῆς ἀφότου εἶχε τὸν Ἀντρέα. Ἐκεῖ τὸν δεχόταν ὅταν πῆγαινε, δυὸ τρεῖς φορές τὴν ἑβδομάδα, βράδου πάντα, μὰ ὄχι καὶ νύχτα.

— Σοῦ εἶπε, κυρά μου, ὁ Ἀντρέας;

— "Ὅχι...ὁ Ἀντρέας δὲ μοῦ εἶπε τίποτα. Κάτι ὅμως μοῦ εἶπε ἡ Κεβὴ...

— Καὶ εἶσαι σύμφωνη;

— Δὲν ἔξέρω ἀκόμα...μπορεῖ...

Ἐτσι ἄρχισε ἡ κρυφὴ ὁμιλία τους, ἐκεῖ στὴ μέση τῆς καμαρούλας, ὅπου στάθηκαν ὄρθοι κι' οἱ δυὸ. Καὶ δὲν ἐβάστα-

ξε πολύ. Τῆς Ὁρσολας τῆς ἄρεσε ἀκόμα περισσότερο ὁ κόν-
τες μὲ τὰ μαῦρα μπαρμπετόνια ἅμα τὸν εἶδε κι' ἀπὸ κοντὰ·
καὶ δὲν ἔφερε πιά μεγάλες δυσκολίες. Σὲ τρία λεπτά τὰ συμ-
φώνησαν ὅλα, φιλήθηκαν κιόλα στοὶ στόμα—«ὁ ἄρραβώνας»
εἶπε ὁ κόντες—καὶ γύρισαν στὴ σάλλα πρὶν γυρίσῃ ἡ Βίται-
να μὲ τοὺς καφέδες.

Σὲ λίγο οἱ δυὸ ἄντρες ἔφυγαν. Γιὰ τὴ μάννα ἡ βίτσιτα ἔμει-
νε ἀπλῶς φιλική. Καὶ τὸ ἴδιο βράδυ, ἀργά, ἀφοῦ κοιμήθηκε τὸ
καντούνι καὶ τὸ σπίτι, ὁ κόντες Παῦλος, κουκουλωμένος μὲ τὸ
χοντρό του παλτό, ξαναπῆγε.

Μόνο οἱ κοιτέλλες ἤξεραν τὸ μυστικό. Ἡ μάννα οὔτε ὑπο-
ψία. Κι' ἀφοῦ αὐτὴ κοιμήθηκε βαθιά, ἡ Κεβὴ ἔπεσε νὰ κοιμη-
θῇ στοὺς κρεβάτι τῆς Ὁρσολας, κι' ἡ Ὁρσολα ἔμεινε νὰ περι-
μένῃ τὸ φίλο της. Θὰ τὸν δεχόταν στὴν ὠραία καμαρούλα τῆς
Κεβῆς. Ἡ Δημητρούλα, ἡ Μαρία—κι' ἡ Ὁρσολα τίς ἄλλες
βραδυές—κοιμόνταν στὴ μεγάλη κρεβατοκάμαρα μὲ τὴ μά-
ννα τους. Ἡ Ἀλεξάντρα κι' ἡ Ἀγγελίκα ἔστρωναν στὴ σάλ-
λα. Ἔτσι ἦταν ἡ «τάξη» τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ τότε πού ἡ Κεβὴ
εἶχε φίλο. Ἀπόψε ἄλλαζε λίγο...

Ἐνα ἑλαφρὸ χτύπημα στὴν ξώπορτα, πού τᾶκουσε μόνο
ἡ Ὁρσολα. Κατέβηκε μὲ τὴ λάμπα, ἄνοιξε καί, σιγά-σιγά—
γιὰ τὴ μάννα μόνο—ξαναἔβηκε μὲ τὸν κόντες. Χωρὶς νὰ τοὺς
ἰδῇ κανέννας, ἀπὸ τὸ κοριντόρο μπῆκαν στὴ μικρὴ κρεβατοκά-
μαρα. Κι' ἐκεῖ πού τ' ἀπομεσήμερο ἔγινε ὁ «ἄρραβώνας», τώ-
ρα ἔγινε ὁ «γάμος». Ἡ λαμπίτσα εἶχε κατεβεῖ ὥστε μόλις νὰ
φωτίζῃ, καὶ κάθε τόσο ἡ Ὁρσολα ψιθύριζε :

— Σιγά, ἀγάπη μου, σιγά· μᾶς ἀκοῦνε ἀπὸ τὴ διπλανή... ἡ
μάννα μου... σιγά!

Ὁ κόντες, φοβισμένος χωρὶς νὰ θέλῃ, μειρίαζε τὴν ὀρμὴ
καὶ κατέβαζε τὴ φωνὴ του σὲ ψίθυρο—κι' εἶχε μιὰ βροντερὴ
φωνή, πού δύσκολα τὴν ἔκανε νὰ μὴν ἀκούγεται—μὰ κι' ἐκεῖ-
νη ἔπνιγε τίς κραυγές της, γιατί δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀκούσουν
οὔτε οἱ ἀδερφάδες της. Ὑστερ' ἀπὸ δύο σχεδὸν ὧρες—
πλησίαζαν μεσάνυχτα—ὁ κόντες κουκουλώθηκε πάλι μὲ τὸ
παλτό του κι' ἔφυγε κρυφὰ ὅπως εἶχε πάει. Ἡ Ὁρσολα, πού
μισοντύθηκε βιαστικά, τὸν κατέβασε γιὰ ν' ἀμπαρώσῃ. Κι' ὄ-
ταν ξαναἔβηκε, βρῆκε στὴν καμαρούλα, μὲ τὰ νυχτικά τους,
ὅλες τίς ἀδερφές της. Γιατί καμμιά δὲν εἶχε κοιμηθεῖ. Καὶ μό-

λις ἄκουσαν βήματα στοὺς κοριντόρο καὶ στὴ σάλλα, σηκώθη-
καν κι' ἔτρεξαν νὰ ἰδοῦν, νὰ μάθουν. Ὁ «γάμος» τοὺς φαι-
νόταν κάτι φοβερὸ κι' ἀνησυχούσαν γιὰ τὴν καίμενη τὴν Ὁρ-
σολα...

— Καλὰ ντέ! τοὺς ἔλεγε κείνη σοβαρὴ σὰ θυμωμένη. Μὲ
βλέπετε ζωντανή, πηγαίνετε νὰ κοιμηθῆτε.

Τὶς ἔδιωξε καὶ κράτησε μόνο τὴν Κεβὴ, γιὰ νὰ τῆς διηγηθῇ
κάποιες λεπτομέρειες. Οἱ δυὸ «παντρεμένες» ξαπλώθηκαν στοὺς
ἴδιο κρεβάτι κι' ἔμειναν ἄγρυπνες σιγοκουβεντιάζοντας ὡς τὰ
χαράματα. Συζήτησαν καὶ πῶς θὰ τὸ μάθαινε ἡ μάννα. Καὶ
συμφώνησαν νὰ μὴν τῆς ποῦν τίποτα, παρὰ ν' ἀφήσουν νὰ τὸ
μάθῃ μὲ τὸν καιρὸ μονάχη της. Μποροῦσε μιὰ μέρα νὰ μὴν τὸ
μάθῃ;

Κι' αὐτὸ μάλιστα ἔγινε γρήγορα. Τὴν τρίτη φορὰ πού ξα-
ναπῆγε ὁ κόντες, ἡ Βίταινα, λιγάκι ἀνήμπορη, εἶχε ἀγρυπνία.
Ἄξαφνα, ἀπὸ τὴ διπλανή, ἄκουσε κάποιον θόρυβο, κάποιον ψί-
θυρο. Ἀπόρησε λίγο: κόντευαν μεσάνυχτα καὶ ποτὲ ὁ Ἄν-
τρέας δὲν ἔμενε τόσο ἀργά· οὔτε ἦταν ἡμέρα του γιὰ νὰ πάῃ.
Δὲν ἀνησύχησε ὅμως περισσότερο· ὕστερα θὰ ρωτοῦσε... Ἄλ-
λὰ σὲ λίγο τὴν ἔπιασε πόνος καὶ φώναξε τὴν Ὁρσολα, πού
ἦταν πάντα ἡ προθυμότερη, νὰ τῆς κάμῃ ἕνα ζεστό. Δὲν ἔλα-
βε ἀπάντησιν. Ἀνασηκώθηκε τότε καί, στοὺς φῶς τῆς καντήλας,
στοὺς ἄλλο κρεβάτι, στὴ θέση τῆς Ὁρσολας, εἶδε βαθιοκοιμισμέ-
νη τὴν Κεβὴ. Μπᾶ! κι' ἡ Ὁρσολα ποῦ ἦταν; Μέσα βέβαια,
στὴν κάμαρα τῆς Κεβῆς. Μὰ μὲ ποιόν; Μ' ἄντρα σιγομιλοῦσε
ἀπὸ δίπλα...

Κατάλαβε ἀμέσως. Τῆς τὴν ἔφτιασε κι' ἡ Ὁρσολα! Φίλο
ἔπιασε κι' αὐτὴ ἡ προκομμένη. Ἄς τη καὶ θὰ ἰδῇ!.. Ἀπὸ τὸ θυ-
μὸ τῆς πέρασε κι' ὁ πόνος. Ἄφουγκράστηκε. Κι' ὅταν τοὺς ἄκου-
σε νὰ βγαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν, ὅπως ἄκουγε καμμιά φο-
ρὰ τὴν Κεβὴ καὶ τὸν Ἄντρέα, σηκώθηκε καὶ παραφύλαξε τὴν
«προκομμένη» στοὺς κεφαλόσκαλο.

— Μάννα μου! ἔκαμε αὐτὴ καθὼς τὴν εἶδε ἀνεβαίνοντας σὰ
φάντασμα· καὶ ἀπ' τὸ φόβο κόντεψε νὰ τῆς πέσῃ ἡ λαμπίτσα.

Ἡ Βίταινα τῆς τὴν πῆρε ἀμέσως, τὴν ἀπίθωσε σὲ μιὰ πα-
λιά κονσόλα πού εἶχαν ἐκεῖ ἔξω—ἀπομεινάρι τοῦ ραφτάδικου
—κι' ἄρπαξε τὴν Ὁρσολα ἀπ' τίς μαλλοῦρες:

— Μωρὴ!.. Ἔλα μου δῶ!.. Τὰ καλὰ τῆς ἀλλοιῆς καὶ σύ;...

Μέ ποιόν παλιάνθρωπο ήσουν έκει μέσα; ποιόν ξέβγαλες με-
σάνυχτα, με τὸ πουκάμισο; Λέγε!...

Ἄποσπάστηκε ἡ Ὅρσολα, τὴν ἔσπρωξε καὶ τραβήχτηκε.
Ἡ μιὰ παντούφλα τῆς εἶχε φύγει καὶ σταύρωσε στὸ γυμνὸ της
στήθος μιὰ σκαμπαβία πού εἶχε βάλει πάνω ἀπ' τὸ νυ-
χτικὸ της.

— Μὲ παλιάνθρωπο; εἶπε θαρρετὰ καὶ ξετσιπωτα. Κάνεις
λάθος! Ἦμουν μὲ τὸν κόντε-Παῦλο τὸ Μάρκορη!

— Μπά; μπά;... Γι' αὐτὸ μᾶς τὸν κουβάλησε ἐδῶ ὁ ἄλλος;
δὲν τοῦφτανε νᾶρχεται μόνος του; Καὶ πῶς ἐσὺ παραδόθηκες
σ' ἄντρα, χωρὶς κᾶν νὰ ρωτήσης τὴ μάννα σου;

— Μὰ σὲ ρώτησε ἡ Κεβὴ; Καὶ μένανε ὁ κόντε-Παῦλος μοῦ
ἔταξε νὰ μὲ πάρῃ μὲ στεφάνι ἅμα τοῦ κάμω παιδί. Γιατί θὰ σὲ
ρωτοῦσα;

— Παιδί;! Τοῦδωσες παναπή καὶ τὴν παρθενιά σου; ὦ, συ-
φορά μου! ὦ, μαυρίλα μου!..

Οἱ φωνὲς ξύπνισαν ὅλες τὶς κοπέλλες, πού ἔτρεξαν ἔντρο-
μες νὰ ἰδοῦν τί συμβαίνει. Κι' ὅπως τὴν ἄλλη φορὰ μὲ τὴν Κε-
βὴ, ὁ καυγὰς ἔγινε μπροστά τους. Καὶ πάλι ἡ μάννα ἔβρισε,
ἄφρισε, τραβομαλλήθηκε, ἔκλαψε, βόγγησε, καὶ στὸ τέλος—
αὐτὴ τὴ φορὰ βέβαια στὰ ψέμματα—ἔπεσε ξερὴ.

Ἄλλὰ καὶ πάλι τῆς πέρασε, καὶ πάλι τὸ χώνεψε. Καὶ πολὺ
πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὴν ἄλλη φορὰ. Ὅ,τι ἔγινε ξεγίνεται; Νὰ
ἰδοῦμε μόνο τί δίνει κι' αὐτὸς ὁ κόντες...

Ἡ Ὅρσολα εἶπε, τῆς μάννας δὲν τῆς φάνηκαν καὶ λίγα,
ἡ ἄδεια δόθηκε κι' ἡ καινούργια «κατάσταση» ἀναγνωρίστηκε:
Ἄπο κείνη τὴν ἡμέρα, ὁ κόντε-Παῦλος ὁ Μάρκορης πήγαινε
στῆς Βίταινας φανερά ὅπως κι' ὁ σιὸρ-Ἀντρέας. Σὲ λίγο μα-
θεύτηκε καὶ στὸ καντοῦνι καὶ στὴ γειτονιά. Τῷμαθαν κι' οἱ ἄλ-
λοι κυνηγάρηδες. Καὶ σκάση ὅσοι εἶχαν στὸ μάτι τὴν Ὅρ-
σολα πού τὴν ἔχασαν, ὦ, σκάση!

* * *

Ὅλοι λέγανε πῶς ἔτσι θὰ πήγαινε τὸ πράμμα: Μία-μία,
οἱ ὁμορφες Βιτοπούλες θὰ ἔβρισκαν ἀπὸ ἕναν ἀναπητικὸ—γιατί
ὄχι κι' ἀπὸ δύο;—ὡς που θᾶφτανε κι' ἡ σειρὰ τῆς Ἀγγέλικας,
πού στὸ μεταξύ θὰ μεγάλωνε.

Μὰ ξαφνικά, ἀναπάντεχα τὸ πράμμα ἄλλαξε. Καὶ νὰ μὲ
τὶ περίεργο τρόπο:

Ὁ Νιόνιος ὁ Κούσουλας, ἕνα «ψευταρχοντόπουλο» τῆς γει-
τονιάς—τὸν ἔλεγαν ἔτσι γιατί εἶχε παράδες, ντυνόταν καὶ ζου-
σε σὰν ἀρχοντόπουλο, μὰ δὲν ἦταν ἀπὸ τζάκι, δὲν εἶχε τί το-
λα κι' ἄρμερς—ἔβαλε στὸ μάτι τὴ Μαρία. Τῆς ἔγραψε ραβα-
σάκια, τῆς ἔστειλε μεσίτρα, τῆς ἔκαμε καὶ μιὰ σερενάτα μὲ τὸ
αὐγουστιάτικο φεγγαρόφωτο. Μὰ ἡ Μαρία ἀνένδοτη. Στὰ ρα-
βασάκια δὲν ἀκοκρίθηκε, τὴ μεσίτρα τὴν ἔδωξε καὶ, τὴ νύχτα
τῆς σερενάτας, τὴ στιγμὴ πού ὁ Νιόνιος τραγουδοῦσε:

Μαρία λέν τὴν Παναγιά,
Μαρία λέν καὶ σένα,

βγήκε μιὰ στιγμὴ στὸ παράθυρο καὶ τοῦ πέταξε ἕνα γέλιο
σαρκαστικὸ. Ὁ Νιόνιος τῷβαλε πείσμα. Καὶ μὲ τὴν τόλμη πού
τοῦ ἔδινε ὁ ἔρωτας, μιὰ μέρα πού τὴν πέτυχε στὴν πόρτα, τὴν
ἔσπρωξε, μπήκε στὸ Ἰντρίτιο, κι' ὅταν ἐκείνη γύρισε ἔκπλη-
κτη καὶ θυμωμένη νὰ τὸν ρωτήσῃ τί θέλει, ἔκλεισε καὶ τῆς εἶπε:
— Θέλω νὰ γίνης δική μου! Πάρ'το ἀπόφαση, δὲ θὰ σάφήσω
ἤσυχη ποτέ.

Τότε, πού λέτε, τῆς ἦρθε τῆς Μαρίας σὰν ἔμπνευση, σὰ
φώτιση Θεοῦ. Κι' ἀντίς νὰ γυρέψῃ χίλια τάλλαρα σὰν τὴν Ὅρ-
σολα:

— Δική σου; ἔκαμε χαμογελώντας. Εὐχαρίστως, μὰ μόνο μὲ
στεφάνι.

— ὦ! καὶ γιατί ἐσύ, μάτια μου, θέλεις στεφάνι; Μὲ στεφάνι
ἔχει τὸν Ψάθη ἢ ἀδερφή σου ἢ Κεβὴ καὶ τὸ Μάρκορη ἢ Ὅρ-
σολα;

— Οἱ ἀδερφάδες μου εἶναι ἄλλες κι' ἐγὼ εἶμαι ἄλλη. Μὰ κι' οἱ
δικοί τους εἶναι ἄλλοι κι' ἐσὺ εἶσαι ἄλλος!

Αὐτὸς ὁ λόγος ἔκαμ' ἐντύπωση τοῦ Νιόνιου. Τὸν συλλογι-
στηκε πολὺ, πολὺ. Καὶ στὸ τέλος βρῆκε πῶς ἡ Μαρία...εἶχε δί-
κιο. Γιατί; Οὗτ' ἐκεῖνος δὲν θᾶξερε νὰ πῆ καλὰ-καλὰ. Ἦξερε
μόνο πῶς ἡ Μαρία ἦταν γι' αὐτὸν κάτι ἀπαραίτητο. Κι' ἐπειδὴ,
ἀπὸ τᾶλλο μέρος, κατάλαβε πῶς ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν κάμῃ
δική του μ' ἄλλο τρόπο, τὸ ψευταρχοντόπουλο ἀποφάσισε νὰ
τὴ στεφανωθῇ.

Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ φανῇ καὶ τόσο παράξενο. Καὶ λιγότερο
ἔρωτευμένος νὰ ἦταν, ὁ Νιόνιος ὁ Κούσουλας δὲν θὰ ἐδίσταζε
πολὺ νὰ τὸ κάμῃ. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Βενετοκρατίας, πού οἱ
νόμπιλοι τοῦ τόπου εἶχαν ὅλα τὰ προνόμια, δὲν ἔχανε ἀκό-

μα τότε κάθε ἴχνος τιμῆς μιὰ λαϊκή φτωχοφαμίλια, ὅταν ἕνα κορίτσι της δεχόταν χωρὶς στεφάνι ἕναν κόντε, ἕναν ἀφέντη. Θάλεγε κανένας πὼς αὐτὴ ἢ ἀντίληψη ἐπικρατοῦσε, κι' ὡς ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια, ἀπὸ ἀταβισμό. "Ἐτσι κι' ὁ Νιόνιος ὁ Κούσουλας, ἀπὸ λαϊκή φαμίλια—ἀδιάφορο ἂν εἶχε παράδες—δὲν θεώρησε ἀτιμωτικό νὰ κάνη νόμιμη γυναίκα του, τὸ κάτω-κάτω στὴ μεγάλη ἀνάγκη, ἕνα κορίτσι ποῦ δυὸ ἀδερφές του ἦταν παράνομες ἀφεντάδων.

Καὶ στάλθηκε μ' ὄλους τοὺς τύπους τὸ προξενιό, ὁ γαμπρὸς μπῆκε στὸ σπίτι ἐπίσημα, φορέθηκαν τὰ δαχτυλίδια, καὶ τὸ στεφάνωμα ὀρίσθηκε γιὰ τὸ Νοέμβρη.

— Νά, μωρές! ἔλεγε στίς κόρες της ἡ Βίταινα· μονάχα ἡ Μαρία ἔχει μυαλό. Θὰ πάρετε κάνε καὶ σεῖς οἱ ἄλλες, οἱ λεύτερες, τὸ δρόμο ποῦ σὰς δείχνει, ἢ θὰ κάμετε σὰν τὴν Κεβὴ καὶ τὴν "Ορσολα, τίς μωρλές;

— "Ε, ἂν βρεθῆ καὶ γιὰ μᾶς κανένας Νιόνιος; ἀπαντοῦσαν οἱ ἄλλες· καὶ ποίος στραβὸς δὲ θέλει τὸ φῶς του;

Τὸ στεφάνωμα ἔγινε μιὰ Κυριακὴ βράδυ στὸ βιτέικο, στεφάνωσαν μάλιστα τὴν «κουριάδα» τοὺς κι' οἱ δυὸ ἀφεντάδες—γιατὶ ἦταν τὸ ἔθιμο τοῦ τόπου ν' ἀλλάζουν τὰ στεφάνια πολλοί—κι' ἡ Μαρία, πρώτη Βιτοπούλα, βγήκε τιμημένη νύφη ἀπ' τὸ πατρικὸ της καὶ πῆγε νὰ καθῆσθαι μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ μάννα του στὸ...ψευταρχοντικό του σπίτι.

Ἄλλὰ περισσότερο κι' ἀπὸ τὸ γάμο τῆς Μαρίας, σήκωσε τὴν οἰκογένεια—κι' ὡς ἐκεῖ ποῦ δὲν εἶχε ὄνειρευτεῖ ποτέ—τὸ κ ἄ ζ ο τῆς Κεβῆς. Αὐτὴ, μάτια μου, ὕστερ' ἀπὸ λίγον καιρό, βρέθηκε μὲ παιδί στὴν κοιλιά. Τὸ φύλαξε σὰν τὰ μάτια της. Κι' ἕνα μεσημέρι τοῦ Γενάρη τὸ γέννησε σὰν τὴν κόττα. Ἦταν ἕνα παχουλό, χαριτωμένο ἀγοράκι, ἴδιος ὁ σιὸρ· Ἀντρέας, ποῦ τὸν ξετρέλλανε. Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν πατρικὴ τρέλλα ἐπωφελήθηκε ἡ Βίταινα.

— Δὲν ἔταξες, στοχάζουμαι, τῆς θεγατέρας μου, τοῦ εἶπε, νὰν τὴ στεφανωθῆς ἅμα σοῦ κάμη παιδί; Κι' ἔντο, σοῦ τόκαμε! Σερνικό, ὕγιο καὶ Ψάθη φτυστό. Τί ἄλλο θέλεις;

— Δὲν ἔταξα, νὰ σὲ χαρῶ, τέτοιο πράμμα τῆς Κεβῆς, ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας· μὰ καὶ τί θὰ τῆς ἔκανε τὸ στεφάνι; Τὸ παιδί δικό μου εἶναι, καὶ τὸ μου εἶναι τὸ παιδί, θὰ ναι κι' ἐκείνη ὅσο ζῶ. Ν τ ο ῦ ν κ ο υ ε;

— Τὸ ξέρω, ἔκαμε ἡ Βίταινα, γι' ἀγάπη τοῦ γιοῦ σου, θὰ στεφανωθῆς τὴ μάννα του τὴν ὥρα ποῦ θὰ ψυχομαχᾷς. "Ἐτσι ἔκαμαν τόσοι. Μὰ δὲν εἶναι κουταμάρα, βουρλισία; Δὲν εἶναι καλύτερα νὰν τὴ στεφανωθῆς ἀπὸ τὰ τώρα, καὶ νὰ μὴν πῆ ποτέ κανένας τὸ γυὸ σου μούλο;

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ συλλογίσθηκε πολὺ-πολὺ κι' ὁ σιὸρ Ἀντρέας ὁ Ψάθης. «Δίκιο ἔχει ἡ Βίταινα!» εἶπε κι' αὐτός. Καὶ κοντολογίς, τὸ στεφάνωμα ἔγινε σ' ἕνα μῆνα. Αὐτὸ ὅμως πιὸ ἀνεπίσημα ἀπὸ τὸ ἄλλο, σχεδὸν κρυφά. Ὁ γαμπρὸς, μιὰ νύχτα, πῆρε τὸ παιδί του καὶ τὴν Κεβὴ στὸ σπίτι του—ὄχι βέβαια στῆς ἀδερφῆς του, μὰ σ' ἄλλο ποῦ νοίκιασε ξεπίτηδες. Γιὰ πολὺν καιρὸ, κανένας ἀπ' τοὺς δικούς του δὲν ἤξερε πὼς τὴν εἶχε στεφανωμένη. "Υστερα τὸ ἔμαθαν ὅλοι, κι' ἡ Κεβὴ, εὐτυχισμένη πιά, καμάρωνε σὰν Ψάθαινα.

Ὅτε αὐτὸς ὁ γάμος δὲν πρέπει νὰ φανῆ παράξενος. Πολλοὶ ἄρχοντες, ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, γιὰ νὰ νομιμοποιήσουν τ' ἀναγνωρισμένα παιδιὰ τους, στεφανώνουνταν τίς «κοπέλλες» ποῦ τοὺς τὰ εἶχαν κάνει, εἴτε στὸ τέλος τῆς ζωῆς τους—τὴν ὥρα ποῦ ψυχομαχοῦσανε, ὅπως εἶπε ἡ Βίταινα—εἴτε νωρίτερα. Μερικοὶ τὸ ἔταζαν κίλλα στὴ δυστυχισμένη ποῦ τοὺς ἔδινε τὴν παρθενιά της—γι' αὐτὸ κι' ἡ Κεβὴ τὸ εἶπε ψέμμα στὴν μάννα της—μὰ οἱ περισσότεροι τὸ ἔκαναν σπρωγμένοι μόνο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν πραγμάτων.*

Πρὶν περάσουν δυὸ χρόνια, παντρεύτηκε κι' ἡ μεγαλύτερη, ἡ Δημητρούλα, μ' ἕναν καλὸ νέο τῆς σειρᾶς τοῦ Κούσουλα, μακρινὸ συγγενῆ του. Κι' αὐτὸς τῶκανε χωρὶς κανένα δισταγμό, τὴ στιγμή ποῦ ἢ μιὰ ἀδερφή της εἶχε ξάδερφό του κι' ἢ ἄλλη κοτζᾶμ Ψάθη. Ἀπὸ τίς ἔξι λοιπὸν Βιτοπούλες δὲν ἔμεναν πιά λεύτερες, παρὰ ἡ «μακρουλή» Ἀλεξάντρα, δεκαεφτά τώρα χρονῶ, κι' ἡ πάντα ὀλοστρόγγυλη Ἀγγέλικα, ποῦ εἶχε κλείσει τὰ δεκαπέντε.

"Ε, αὐτῶν τῶν μικρῶν οἱ τύχες ἔμελλε νὰ εἶναι μεγάλες. Καὶ τοῦτο ἐξαιτίας τῆς "Ορσολας. Γιατὶ ὁ κόντε-Παῦλος τὴ χόρτασε μιὰ φορά καί, ἐπειδὴ δὲν τοῦ εἶχε κάνει παιδί, τὴν

(*) Εἶναι ἡ περίπτωση καὶ τοῦ ποιητῆ Σολωμοῦ. "Ενας μεγάλος Ζακωθινὸς κόντες τὸν ἔκαμε μὲ μιὰ φτωχὴ κόρη τοῦ λαοῦ, ποῦ τὴ στεφανώθηκε κατόπι γιὰ νὰ τὸν νομιμοποιήσῃ.

ἄφησε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία, πρὸς μεγάλη χαρὰ τῆς Βίταινας, πού ἔφευγε ἔτσι ἀπ' τὸ σπίτι της κι' ἡ τελευταία ἀτιμία. Μὰ μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία παντρεύτηκε τότε κι' ἡ Ὁρσολα. Στὸ σπίτι τῆς Μαρίας τὴ γνώρισε ὁ Δεμάρας, ἕνας σαπουνᾶς ἑκατομμυριούχος ὅσο λίγοι ἀπ' τοὺς κόντηδες. Τὸν τρέλλανε, ὄχι τόσο ἡ ὀμορφιά της, ὅσο ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ παραστήματός της· κι' ἐπιδειχτικός καθὼς ἦταν, σκέφτηκε νὰ στολίση μὲ δαύτη τὸ νιόχτιστο μέγαρό του στὴν Πλατεία Ρούγα. Οὐτ' ἔδωσε πεντάρρα ὁ σαπουνᾶς πού τὴν εἶχε πρῶτα ὁ Μάρκορης. Τὴ δουλειά του γύρευε νὰ κάμη. Καί μὰ τὴν ἀλήθεια, ἡ δουλειά του ἔγινε περίφημα: Ἡ ὀμορφιά τῆς Ὁρσολας, μεγαλωμένη τώρα ἀπ' τὰ πολλά λουσα, στόλισε τὸ μέγαρο τόσο καλά, ὥστε σὲ λίγο ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ «ἀριστοκρατικώτερα» τοῦ τόπου. Ὅλοι μαζεύουνταν στὰ σαλόνια του, καὶ νιόπλουτοι καὶ παλιοὶ εὐγενεῖς. Κοντέσσοι καὶ κοντεσσίνες ἀνακατώνουνταν ἐκεῖ μὲ γυναῖκες καὶ κόρες μεγαλεμπόρων. Οὐτε οἱ «ἐπίσημες» ἔλειπαν: ἡ νομάρχαινα, ἡ δημαρχίνα, ἡ φρουραρχίνα, ἡ προεδρίνα, ἡ λιμενάρχαινα. Κι' ἡ Ὁρσολα ἡ Βιτοπούλα ἔγινε ἡ Δεμάραινα μὲ τὸνομα. Ἄς τὴν κοροϊδεύαν γιὰ τὴν ἀγραμματοσύνη της· ἄς διηγούνταν ἕνα σωρὸ ἀνέκδοτα εἰς βάρος της. Ἡ ὀμορφιά της, πού ἔλαμπε μέσ' στὸν πλοῦτο, τὴν ἔκανε σεβαστή. Κι' ὅλοι οἱ «λέοντες» τῶν σαλονιῶν τὴν κορτάριζαν, πρὸς μεγάλη χαρὰ τοῦ σαπουνᾶ πού σηκώνουνταν ἔτσι τὰ φόντα του.

Ἡ Ὁρσολα πῆρε κοντά της καὶ τίς δυὸ μικρές της ἀδερφές. Κι' ἡ Βίταινα νοίκιασε τὸ σπίτι καὶ πῆγε νὰ καθῆση μὲ τὴν Κεβή, γιατί τὴν ἤθελε κι' ὁ σιὸρ-Ἀντρέας. Ἡ Ἀλεξάντρα λοιπὸν κι' ἡ Ἀγγέλικα ζοῦσαν κι' αὐτές στὸ μέγαρο τοῦ Δεμάρα, εἶχαν δασκάλους καὶ δασκάλες, καὶ λουσαρίζουνταν «ἀριστοκρατικά» σὰν τὴν ἀδερφή τους, πού τίς ἔβγαζε ταχτικά περίπατο—στὴ Στράτα Μαρίνα, στὸ Ψήλωμα, στίς δυὸ Πλατεῖες—τίς πῆγαινε στὰ καλά σπίτια πού τὴν προσκαλοῦσαν, καὶ τίς παρουσίαζε καὶ στὰ σαλόνια της ὅταν εἶχε κόσμο. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν «φυσικὸ κι' ἐπόμενο»: Τίς ἐρωτεύθηκαν οἱ καλύτεροι γαμπροὶ τοῦ τόπου. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ κόντε Μεζᾶς, πῆρε τὴν Ἀλεξάντρα ὕστερ' ἀπὸ δυὸ χρόνια. Κι' ὕστερ' ἀπὸ τέσσερα, παντρεύτηκε κι' ἡ Ἀγγέλικα τὸν Ἀγουσιάτη, πού αὐτὸς δὲν ἦταν κόντες, εἶχε ὅμως μεγάλη περιουσία, κι'

ἡ οἰκογένειά του ἦταν παλιὰ κι' ἀριστοκρατικὴ ὅσο καὶ τῶν τιτλούχων.

Ἔτσι ἄρχισαν κι' ἔτσι τελείωσαν οἱ ἔξι Βιτοπούλες μὲ τὴ σαρκικὴ ὀμορφιά, ἡ βοή, ἡ χαρὰ, ὁ πειρασμὸς κι' ὁ μπελᾶς τοῦ καντουνιοῦ τους. Καμμιά φορά ἡ μάννα τους, πού ὑπέργηρη μὰ γερή, μεγάλωνε τάγγονια της στοῦ Ψάθη, συλλογίζοταν τίς τύχες τους καὶ συμπέρανε:

«— Κι' ὅμως ἡ Κεβή μου ἔκαμε τὴν ἀρχή. Ποιὸς νὰ μοῦ τὸλεγε κείνη τὴν ἡμέρα πού μοῦ γύρισε ντροπιασμένη ἀπ' τὸ ἀρχοντικὸ πού δούλευε καὶ πῆγε νὰ τὴν πνίξω... Ἀλήθεια, ὁ πρῶτος τίμιος γάμος ἦταν τῆς Μαρίας μου. Μ' ἂν ἦταν μόνο αὐτή, θὰ παντρεύονταν ὅλες φτωχὰ σὰν τὴ Δημητρούλα. Θᾶπαιρνε ποτὲ ὁ Δεμάρας τὴν Ὁρσολα, ἂν δὲν λογάριζε πὼς συγγενεῦει ἔτσι μὲ τὸν Ψάθη; Καὶ κοντά στὴν Ὁρσολα, θᾶβρισκαν τέτοιους γαμπροὺς ἡ Ἀλεξάντρα κι' ἡ Ἀγγέλικα; Ἡ Κεβή, ἡ Κεβή εἶναι ἡ πηγὴ. Αὐτή, πού μοῦ φάνηκε μὴ στιγμὴ πὼς μᾶς βούλιαζε, μᾶς ἀνέβασε στὰ μεσοῦρανα!..»

(1935)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΙΩΝΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Ο ΕΘΝΙΚΙΣΤΗΣ

1) Το Έγώ και το Έθνος

Έγωιστής, εξουσιαστικός, πιστεύοντας βαθειά ότι πρώτη αξία της ζωής είναι ο αγώνας και ουσία της ή ενέργεια, έχοντας ακόμα πεισθεί ότι τη μεγαλύτερη σχετικά ελευθερία την κερδίζει ο άνθρωπος αναγνωρίζοντας τους δεσμούς του με τους άλλους, ήταν φυσικό ο Δραγούμης με τα βασικά του όρμέφυτα και τις θεμελιακές αυτές αντιλήψεις ν' αντικρύσει και την έννοια του έθνους και να την εξετάσει όχι αντικειμενικά, αλλά πάντα, όπως και όλα τ' άλλα, σχετικά με τον εαυτό του. Το έθνος είναι ένα γεγονός που ορθώνεται μπροστά του κάθε στιγμή, είτε στην ψυχή, είτε στη σκέψη του, είτε σε ολόκληρο το άτομό του. Όσο, όταν εξετάσει ο Δραγούμης τη σχέση του ατόμου του με το έθνος, ούτε στα ίδια συμπεράσματα κατασταλάζει κάθε φορά, ούτε αισθάνεται κάθε φορά ίδια τη σχέση του με το έθνος. Συναισθηματικός περισσότερο παρά νοοκρατημένος, αντικρύζει το έθνος όχι τόσο σύμφωνα με ορισμένες σταθερές ιδέες ή με ένα σταθερό αίσθημα, όσο σύμφωνα με τις διαθέσεις που κυριαρχούν μέσα του τη μία ή την άλλη στιγμή. Πότε υποτάζει ολόκληρα το εγώ στο έθνος, και πότε πάλι, σαν ειλικρινής έγωιστής, υποτάζει—και το ίδιο γίνεται πολύ συχνότερα—το έθνος στο εγώ.

Όπως κάθε κοινωνία, συλλογίζεται ο Δραγούμης, όταν αντικρύσει σαν έγωιστής ή σαν αρχικός το έθνος, όπως κάθε ανθρώπινη ομάδα, έτσι και τα έθνη, δεν υπάρχουν καθ' εαυτά, δεν είναι πραγματικότητες χωριστές από τα άτομα και που τα ξεπερνούν, αλλά υπάρχουν για τα άτομα, για να ικανοποι-

ούν τα άτομα τις ανάγκες τους, για ν' αναπτύσσουν τις ικανότητές τους και ν' ανθοβολούν. Τα έθνη είναι στάδια για κάθε λογής ανθρώπινες όρμες και ενέργειες. «Δε λογαριάζω το έθνος μου παρά το πολύ για το όργανό μου». «Κι' εκείνος αποκρίνονταν· έξακολουθεί να απλώνεται, να μεγαλώνει σά φυτά μέσα στην άσκημισμένη Ρωμιούσση. Σκοπό ως μην έχης πάντα, παρά εσύ ο ίδιος να είσαι ο σκοπός σου, αφού αγαπάς τον εαυτό σου». Τα έθνη δε χρησιμεύουν παρά μόνο για να ξεδεύουν τα άτομα τη δύναμή τους. «Ήταν ολόφανερο πώς αυτοί οι νέοι, μην ξέροντας ακόμα ναυρούν τρόπο για να ξεδέψουν όλη τους τη δύναμη, παραστράτιζαν συχνά από την ενέργεια την πολιτική στην κοινωνική κατήχηση...».

Κέντρο και βάση και σκοπός του ατόμου είναι πάντα το εγώ. «Θέλω να ζώ μέσα στο έθνος μου για τον εαυτό μου». «Άς φτειαστή το έθνος μου και ως πέση έπειτα· αλλά πρέπει να φτειαστή για να βγάλω εγώ κάτι τί ελληνικό, κάτι δικό μου. Έτσι αισθάνομαι τώρα· τί σημαίνει αν είναι σωστό ή όχι, αφού έτσι είναι».

Το εγώ είναι η υπέρτατη, ή μόνη αλήθεια. «Χωρίς αιτιολογίες, χωρίς ιδανικά, χωρίς σκοπούς, εγώ είμαι και πρέπει εγώ να ξεπλωθώ χωρίς να συλλογίζωμαι τίποτε άλλο. Έτσι μπορεί κάτι καλό να βγεί για το γένος μου». «Κοπιάζω πάντα για τον εαυτό μου...Δουλεύοντας για τον Έλληνισμό, δουλεύω για τον Έλληνισμό μου, δηλαδή δουλεύω για τον εαυτό μου, δουλεύω για να νοιώσω καλλίτερα τον εαυτό μου».

Μά, και για να ξεδιπλώσει και να ξεχύσει το εγώ του ένας έγωιστής, για να βάλει σε κίνηση και για να ικανοποιήσει το κυριαρχικό ένστικτό του, μπορεί να βρη πιό κατάλληλους ανθρώπους απ' τους τριγυρινούς του και έδαφος πιό κατάλληλο από το έθνικό; «Αλλά εγώ είμαι ένας και εγώ θα άκουμπήσω, για να στηρίξω τη δύναμή μου και να τη φανερώσω, θα άκουμπήσω άπάνω στους γύρω μου ανθρώπους. Και οι γύρω μου άνθρωποι είναι οι Έλληνες». Το έθνος δεν είναι παρά όργανο και επειδή ο Έλληνας έγωιστής γεννήθηκε μέσα στο ελληνικό το έθνος, σ' αυτό αναγκαστικά θα ξεπλώσει τη δύναμή του. Σε όποιο άλλο έθνος και αν γεννιόταν το ίδιο θάκανε. «Ζώ μέσα στο έθνος μου, όχι για το έθνος μου. Όλα το ίδιο είναι».

Το έθνος όμως δεν είναι μόνο το πιό κατάλληλο έδαφος

για να καλλιεργήσει το έγώ του και να το ξεχύσει στους γύρω του, ένας έγωιστής. Είναι γόνιμο και γι' άλλο άκόμα λόγο· γιατί πολλαπλασιάζει μέσ στην ψυχή του έγωιστή την ενέργεια, τόν κάνει να ζή πιό έντονα και γεμάτα, δηλαδή πιό ώρατα. Τά έθνη είναι πηγές ενέργειας, οί πιό πλούσιες και οί πιό άστέρευτες, και για όποιον θεωρεί την ενέργεια πρώτη αξία της ζωής, για όποιον πιστεύει ότι ενέργεια είναι ή ζωή, άπαραίτητα για να διαμορφωθή ο άνώτερος τύπος του ανθρώπου και της ζωής. «Ο έθνικισμός είναι μορφή της ενέργειας. Ή ύπαρξις ενός έθνους είναι ο λ ή ενέργεια». «Οί ενεργητικοί άνθρωποι δέν μπορεί να είναι παρά οί έθνικιστάι, είτε τό ξέρουν είτε μή, δέν μπορεί παρά να ζοϋν ανάμεσα στο έθνος τους και έκει να ξοδεύουν τή δύναμή τους και έκει να παίρνουν δύναμη». Ή αντίθετα, οί «διεθμιστές» είναι «στοιχεία θανάτου» για τόν τόπο τους. Τούς ενδιαφέρουν μόνο οί ιδέες, πιό εύκολες άπό τή δράση, όλη τους την ενέργεια την ξοδεύουν στο να γράφουν βιβλία, και τοϋτο—τό να γράφουν βιβλία—όπως και τό να μήν ενεργοϋν έθνικά, δέ φανερώνει, κατά τό Δραγούμη, παρά μόνον άνημποριά και κούραση.

Στήν παραγωγή ενέργειας και όχι τόσο στο καθαυτό πολιτικό τους περιεχόμενο βρίσκεται ή αξία των έθνικων ιδανικων. Αϋτά προκαλοϋν τούς πολέμους που άντρειεύουν, που καλλιτερεύουν τά άτομα, αϋτά ξεχύνουν μία έπική πνοή, μία δίψα μεγαλείου στη ζωή των ατόμων, αϋτά δίνουν και στους λίγους, τούς «έξαισία κουρασμένους» ή, τούς όχι κουρασμένους, που έρχονται στιγμές, όμως, και χαλαρώνεται μέσα τους ή ζωή, τά τρατάγματα εκείνα, τίς φτιαχτές εκείνες ταραχές, τίς τόσο ήδονικές για ένα έγωιστή, όταν τόν «συνεπαίρνουν» και τόν τυλίγουν όλοϋθε». Τέλος, τά έθνικά ιδανικά δημιουργοϋν, ή μάλλον είναι μία μέθοδος ζωής, μία φιλοσοφία, μία *énergétique générale*, καθώς την λέγει ο Thibaudet, κατάλληλη και για την άτομική και για την ομαδική ζωή.

Και ή φιλοσοφία αϋτή είναι ή πιό ζωντανή, ή πιό καρπερή, γιατί στηρίζεται στο έγώ και στο έθνος, στα μόνα ζωντανά για τόν άνθρωπο πράγματα. «Ήραγε θα ταξιδέψω άργότερα στο σώμα της γής; Όχι, δέν είναι ανάγκη, γιατί με τόν έαυτό μου και με τό έθνος μου όλα τάμαθα». «Ή γή δέν είναι τίποτε άλλο, παρά ή γεωγραφία, δηλαδή μία άπό τίς πολλές

τίς έπιστήμες, αλλά δέν είναι τίποτε ζωντανό για μένα, είναι ψόφιο, όσο ψόφια είναι και ή χημεία και μικροβιολογία. Ζωντανά πράγματα για τόν άνθρωπο είναι μόνον δύο· ο έαυτός του και τό έθνος του. Μ' αϋτά τά δύο ύπάρχουν όλα τάλλα. Μ' αϋτά τά δύο ο άνθρωπος είναι ΑΝΘΡΩΠΟΣ».

Πάντως, αϋτά τά δυό έφταναν για να ξυπνήσουν τά πιό πλούσια αισθήματα και συναισθήματα, για ν' ανοίξουν τούς πιό πλούσιους κρουνούς στην ψυχή του Δραγούμη. Τό έθνος δέν τό άντικρύζει μόνον με τό νοϋ, θεωρητικά, σαν ένα τέλεια οργανωμένο άτομο που θέλει να καθορίση και να ξέρη πως καθορίζει κάθε φορά τή σχέση του με μία τόσο σπουδαία πραγματικότητα, αλλά και με την ψυχή, αλλά και μ' όλες τίς θολές και σκοτεινές, μ' όλες τίς άσθνεϊδητες, για τοϋτο, ίσως, όμως, και πιό ισχυρές, δυνάμεις που ύπάρχουνε μέσα μας. «Άλλωστε, έτοι δέ μένει—χωρίς να τό θέλη, αϋτή τή φορά—και πιστός στο θεμελιακό αξίωμα του έγωιστή που προστάζει να αισθανόμαστε όσο γίνεται πιό πολύ και όσο γίνεται πιό πολύ ν' αναλυόμαστε; Και άκόμα, τό άδιάκοπο αϋτό πήγαινε έλα άπό τό αίσθημα στη νόηση και άπό τή νόηση στο αίσθημα, δέν είναι ο ίδιος ρυθμός της ανθρώπινης ζωής, ή τουλάχιστον, ο ρυθμός της ζωής, όπως λειτουργεί στα άτομα τά κάπως καλλιεργημένα; «Στά σχολεία όταν ακούω παιδιά του έθνους μου να τραγουδοϋν παλιά γνωστά τραγούδια, με σέρνουν άβάσταχτα οί μυστικές φωνές μου, τόσο που τυφλόνομαι για τ' άλλα πράματα του κόσμου».

Ποιές είναι οί μυστικές τοϋτες φωνές; «Αν θέλουμε να μείνουμε στη λέξη, κάθε τί που ή ζωή των προγόνων μας και ή δική μας ζωή σε όρισμένο τόπο, ανάμεσα σε όρισμένους ανθρώπους, καταστάλαξαν μέσα μας και που δέ μπορεί πέρα ως πέρα να τό ξεκαθαρίση πάντα ο νοϋς. Είναι οί πεθαμένοι; Είναι ή γή, τ' άκρογιάλια; ο οϋρανός, οί ίδιες χαρές και οί ίδιες λύπες, είναι ότι ίδια άπάνω κάτω σκεπτόμαστε και αισθανόμαστε με άλλους ανθρώπους, τά παιδικά χρόνια και τά νειάτα μας; Είναι οί πιό γλυκοί και οί πιό σκληροί και οί πιό ασύντριφτοι δεσμοί μας με άλλους, κάτι που μάς ξεπερνά και που μένει και στο όποιοϋν ύποταζόμαστε θέλοντας και μή; Είναι έρωτας, είναι πάθος; «Όλα ήθελα να τά μάθω· διψοϋσα γνώση, γιατί στα ύψη, έκει που στεκόμουν, άπό κάτω άπό τόν οϋρανό και

ἀπὸ τὸν ἥλιο τὸ μεσημεριανὸ καὶ μέσ' στὸν ἄνεμο, ποὺ μὲ τύλιγε, ἡ ἀγάπη μου γιὰ τὸ νησί ἦταν ἔρωτας καὶ μ' ἔκαιγε. "Ἡθελα νὰ μάθω κάθε γωνιά, κάθε κώχη, κάθε ἄκρη τοῦ νησιοῦ, καὶ κάθε πέτρα καὶ πετραδάκι, κάθε φυτὸ καὶ κάθε ζωντανό. "Ἡθελα νὰ φιλήσω τὸν ἄερα, ποὺ χαίριδε με τέτοια ὄρμη τὸ ψηλοβούνη. "Ἡθελα νὰ μετρήσω τὰ ὕψη καὶ τὰ βάθη, νὰ λογαριάσω τὰ μάκρη καὶ τὰ πλάτη, νὰ φωτιστῶ, νὰ μάθω τ' ἀπόκρυφα ὄλα καὶ ὄλα τὰ μυστικά, νὰ βάλω τ' αὐτί μου παντοῦ, νὰ γρικήσω τίς φωνές, ν' ἀκούσω τὰ παλιά καὶ τὰ πολὺ πολὺ παλιά, νὰ τρέξω ὀλοῦθε νὰ πηλαλήσω, νὰ δῶ τόπων ὁμορφιές γιὰ νὰ χαροῦν τὰ μάτια μου, νὰ μάθω κάθε κατατοπιῶ τὸ ὄνομα, νὰ γνωρίσω τοὺς νησιώτες ὄλους, νὰ νοιώσω τὴν ψυχὴ τους, νὰ μάθω τί ἦταν πρὶν τὸ νησί καὶ τί εἶναι τώρα καὶ ἴσως τί θὰ γίνῃ ὕστερα, τί τοῦ μέλλεται τοῦ νησιοῦ νὰ γίνῃ, καὶ νὰ πλαγιάσω χάμω, ν' ἀκουμπήσω τ' αὐτί μου στὸ χῶμα νὰ νοιώσω τοὺς παλμούς, τὴ ζωὴ καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀγαπημένου καὶ ν' ἀγκαλιάσω τίς κατάξερές τίς πέτρες, τίς γυμνές, νὰ τίς φιλήσω. ὦ δίψα μεγάλη καὶ καυτερὴ γιὰ τὴ γνώση, ὦ ἔρωτα λαύρα, μὲ πήρες ὄλον ἐκεῖ στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ ἐνὸς νησιοῦ ἀγαπημένου.

Καὶ ὁ Σαμοθρακίτης ὄλο ἔλεγε τὰ πράγματα ποὺ μ' ἄρεσαν καὶ τὰ παλιά μου φαίνονταν νέα».

Ἐκφράζεται διαφορετικὰ καὶ τὸ βαθύτερο θρησκευτικὸ αἴσθημα, ὁ χριστιανὸς ὅταν ζητῇ τὴν πλείρια ἔνωσή του μὲ τὸ Θεό, καὶ εἶναι τίποτε ἄλλο ὁ ἔρωτας ὅταν ὁ ἐρωτευμένος καίγεται ἀπὸ τὴ δίψα νὰ γίνῃ ἓνα μὲ τὴν οὐσία τοῦ πλάσματος ποὺ ἀγαπᾷ, καὶ ὁ πόθος ἐκείνου ποὺ νοιώθοντας πῶς μιὰ καὶ ἴδια ψυχὴ, ἓνας καὶ ἴδιος Θεὸς ζῆ μέσα σ' ὄλα, σὲ ὀλάκερη τὴ χτίση, ζητεῖ νὰ καταλύσῃ τὰ σύνορα τοῦ ἐγῶ, καὶ νὰ γίνῃ ἓνα μ' ἐκείνη;

"Ἐρωτας δὲν εἶναι ὁ θαυμασμός, καὶ δὲ γεννιέται ἀπ' τὴ συμπόνεια κάποτε καὶ δὲ γεννᾷ πάντα συμπόνεια; «Κάθε πέτρα ἑλληνικὴ, τί εὐγενικὴ ποὺ εἶναι!» Μὰ καὶ ἡ δυστυχία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους πόση εὐγένεια ἔχει καὶ κείνη! Μπορεῖ νὰ μὴν ἀγαπᾷ κανεὶς τὸ ἔθνος του ὅταν εἶναι εὐτυχισμένο. Ἄλλὰ ὅταν δυστυχῆ; «Ἀγαπῶ τὴ δυστυχία τοῦ ἔθνους μου». «Δὲ θὰ τὰ ἀγαποῦσα βέβαια τόσο (τὰ μέρη αὐτά) (1),

(1) Τὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ὅταν ἦταν ἀλύτρωτη.

ἂν δὲ χάνονταν ἔτσι ὁ ἑλληνισμὸς τους· μὲ νοσταλγία λαχταροῦσε κείνη τὴν ὥρα τὸ χῶμα τὸ ἑλληνικὸ ποὺ τὸ πατοῦν ξένοι». Ἀγαπᾷ τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικὸ ὁ Δραγοῦμης γιατί ξέρει τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀξία του, γιατί ξέρει ὅτι εἶναι ἓνα ξεχωριστὸ ὀμαδικὸ ἐγῶ ποὺ θέλει ν' ἀνθοβολήσῃ καὶ νὰ τρανέψῃ, ἦ, καὶ νὰ ζῆσῃ ἀπλῶς μὲ κάποια ἄνεση καὶ μὲ κάποια ἀξιοπρέπεια, καὶ περηφανεύεται γιὰ τὸ ἔθνος του, καὶ αἰσθάνεται βαθύτατη καὶ εὐγενικώτατη συμπόνεια ὅταν τὸ ἔθνος του δοκιμάζεται καὶ πονῆ: «Δὲ μὲ μέλει ἂν βάζω σὲ δύσκολη θέση μιὰ κυβέρνηση ποὺ δὲν τὴ σέβομαι, δὲν εἶμαι καμωμένος γιὰ τὴν κυβέρνηση ἢ γιὰ τὸ κράτος, ἔγινα γιὰ τὸ ἔθνος, καὶ τὸ ξέρω ἐπειδὴ γι' αὐτὸ ἴσα ἴσα πονῶ».

Σὲ μιὰ τέτοια ἔνταση φτασμένο τὸ ἐθνικὸ αἴσθημα καταλύει αὐτόματα κάθε φραγμὸ ἀνάμεσα στὴ συνειδητὴ θεώρησή του καὶ στίς ἀσυνειδητές ὀρμές ποὺ μᾶς σπρώχνουνε κατ' αὐτὸ, γεμίζει ἀλάκερο τὸν ἄνθρωπο, γίνεται κάτι ἀκέραιο καὶ ἀκομμάτιαστο, γίνεται νόμος, φύση, ἐπιταγή. «Εἴτε ἔχουμε εἴτε μὴ συνειδησῇ τὸ ἔθνος μᾶς, ἑλληνες εἶμαστε κι' ἡ ζωὴ μᾶς μνησκει ἑλληνικὴ». «Γιὰ νὰ εἶμαι Ἑλληνας δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ νοιώθω ἢ νὰ τὸ συλλογίζωμαι ὄλη τὴν ὥρα. Εἶμαι Ἑλληνας, θέλοντας καὶ μὴ, ξέροντάς το καὶ μὴ». «Εἶμαι ἓνας μὲ τὸν ἑλληνισμὸ καὶ δὲ χωρίζομαι καὶ δὲν εἶμαι ἓνας». «Τώρα δὲν εἶναι ἀνάγκη πιά νὰ χαλνῶ τοίχους γιὰ νὰ φτάσω στὸ ἔθνος μου. Τώρα δὲν συλλογίζομαι ποιὸς εἶμαι, ἂν εἶμαι, ἐγῶ ἢ τὸ ἔθνος ἢ τίποτε. Δὲν εἶμαι ἐγῶ· καί, ὅταν συλλογίζομαι, οἱ συλλογές καὶ οἱ σκέψεις μου εἶναι χωρὶς νὰ τὸ ξέρω ἐθνικές. Δὲν ξεχωρίζομαι πιά ἀπὸ τὸ ἔθνος μου καὶ οὔτε ξέρω πῶς ἔτσι εἶναι τὸ πρᾶγμα».

Τώρα πιά ὁ ἐγωτισμὸς συνταιριάζεται ἀβίαστα μὲ τὸν ἐθνικισμὸ καὶ στὸ ἔθνος βυθίζει τίς ρίζες του τὸ ἐγῶ γιὰ ν' ἀνθοβολήσῃ καὶ νὰ καρπίσῃ. «Σηκόνομαι, ξανοίγω καὶ ἀνθοβολῶ ἄμα νοιώθω τὸν ἑλληνισμὸ». Ἐδῶ φτασμένος ὁ ἐθνικιστὴς δὲ μπορεῖ νὰ φανταστῇ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἄλλη ὑπόσταση ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ. «Κι' ἂν ἀλλάξῃ μόνο ἑλληνικώτερος μπορεῖ νὰ γίνῃ». Ἡ κίνηση τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸ ἐγῶ στὸ ἔθνος καὶ ἀπὸ τὸ ἔθνος στὸ ἐγῶ, ἔγινε μιὰ φυσικὴ λειτουργία: «Εἶμαι σὲ φυσιολογικὴ κατάσταση, ὅταν αἰσθάνωμαι τὸν ἑαυτὸ μου ἔνα ἰμὲ τὸς ἀνθρώπους τοῦ ἔθνους μου». «Μπορεῖ ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη οἱ ἐκδηλώ-

σεις αὐτὲς τῆς ἐθνικῆς ζωῆς νὰ μαλώνουν. Μὰ τί τὸν νοιάζει τί ἀνταγωνισμοὺς ἔχουν μεταξύ τους; Σ' αὐτὸν μέσα ἐνώνονται, γιατί ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους του εἶναι ζωὴ δική του».

Ταυτισμὸς πλήρης· τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα ποὺ παίρνει ἐδῶ μὲ τὴν ἔντασή του καὶ μὲ τὴν πληρότητά του τὴ φύση αἰσθήματος θρησκευτικοῦ, θὰ μπορούσε νὰ μεταχειριστῆ ἐδῶ καὶ θρησκευτικὴ γλῶσσα. Εἶμαι ὁμοούσιος μὲ τὸ ἔθνος μου, θὰ μπορούσε νὰ πῆ ὁ Δραγούμης, σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα του, αἷμα του. Τόσο ἡ ταύτισή του μὲ τὸ ἔθνος του φτάνει νὰ γίνῃ ὀργανικὴ. Καὶ τὸ λέγει, ἀλήθεια, μὲ λόγια ποὺ δείχνουν ὅλη τὴ μυστικὴ, ὅλη τὴ σωματικὴ, θάλεγγες, ἔνωσή του μὲ τὸ ἔθνος. «'Αγάπησα τὴ φυλὴ μου ὅταν εἶδα πῶς γεννήθηκα σὰν ἄνθος ἀπὸ μέσα της, συμπύκνωμά της. Τὴν ἀντιπροσωπεύω ὅλην, τὰ ὄνειρά της εἶναι ὄνειρά μου καὶ ἐλπίδες μου οἱ ἐλπίδες της. "Ἄν ἔχασε τὴν ἐλπίδα της θὰ τῆς δώσω τὴ δική μου, καὶ πάλι ἀπ' αὐτὴν θὰ πάρω ἐλπίδα ἐγώ, ἂν ἀπελπιστῶ. "Ἄν δὲν ἔχει τώρα ἰδανικὸ ἢ ὄνειρο κανένα ἢ φυλὴ μου, θὰ τῆς δώσω τὰ δικά μου ὄνειρα καὶ ἰδανικά, καὶ πάλι ὅμως τὴ δύναμη γιὰ νὰ τὰ πλάσω τὰ ὄνειρά μου καὶ τὰ ἰδανικά μου, μέσα της θὰ τᾶβρω. "Ἄν κουράστηκαν τὰ μάτια της καὶ δὲ βλέπουν καὶ δὲ διακρίνει τί δυνάμεις ἔχει μέσα της, θὰ τίς δεῖξω ἐγώ, ἀφοῦ ἐγώ μὲ τὰ δικά μου μάτια βλέπω καὶ τίς διακρίνω. "Ἄν φόβος τὴν πῆρε, θὰ τῆς δανείσω τὴν ἀφοβία τὴ δική μου. "Ὅ,τι τῆς λείπει θὰ τῆς τὸ δώσω ἐγώ, καὶ πάλι ὅ,τι μοῦ λείπει ἐμένα, ἀπὸ κείνη θὰ τὸ πάρω. Γιατί εἶμαστε ἕνα. Λαχταρῶ πάντα νὰ τῆς μεταγγίξω κάτι δικό μου καὶ ἀπ' αὐτὴν νὰ παίρνω κάτι ἄλλο, σὰν ἠλεκρισμό...! "Ἄν εἶμαι φιλόδοξος, ἡ δόξα μου θέλω νὰ εἶναι ἕνα μὲ τὴ δόξα τοῦ ἔθνους μου. "Ὅ,τι βγάλω θὰ εἶναι δικό μου καὶ δικό του. Καὶ οἱ ξένοι ἄς μᾶς κρίνουν, ἀδιάφορο μὲ τί τρόπο. Βέβαια δὲ θὰ βιαστῶ ἐγώ νὰ πάγω νὰ δικαιολογηθῶ σ' αὐτούς, οὔτε θὰ τοὺς ἐξηγήσω τίποτε γιὰ τὸ ἔθνος μου».

ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Oscar Wilde

ΣΤΟ ΧΡΥΣΟ ΘΑΛΑΜΟ

*Τὰ φιλντισένια χέρια της σὰ φιλντισένια τρέχαν
κλειδιά σὲ μιὰν ἁρμονικὴ τοῦ πιάνου φαντασία.
καθὼς εἶ ἀχιδοβόλημα τῆς λεύκας, σὰ θροοῦνε
τὰ φύλλα τ' ἀργυρόχρωμα, χλωμά, μ' ἀδιαφορία.
ἢ σὰν ἀφρός σ' ἀνήσυχη θάλασσα ποὺ κυλάει,
ὅταν τὸ κύμα στὸ γιὰλὸ μὲ δύναμη ξεσπάει.*

*Καὶ τὰ χρυσοῦ της τὰ μαλλιά σὲν τοῖχο ἐπάνω γέροντα
τὸ χρυσαφένιο, σὰ λεπτὸ χνουδι ποῦνε πλεγμένο
στὸ δίσκο ἀπ' τὸ χρυσάνθεμο ἔτσι γλυκὰ ποὺ λάμπει,
ἢ σὰ ἠλιοτρόφι ποὺ γυρνᾷ τὸν ἥλιο ν' ἀνταμώνει,
ὅταν τῆς νύχτας σκορπιστῆ τὸ σκότος τὸ θλιμμένο
καὶ φωτιστέφανο λαμπρὸ τὸν κρίνο στεφανώσῃ.*

*Καὶ τὰ γλυκὰ τὰ χεῖλια της σὰ χεῖλια τὰ δικά μου
ἔκαιραν, σὰν τὸ ρουμπινὶ τὸ φῶς σὲν κρεμασμένη
τὴ λάμπα ποὺ φεγγοβολεῖ μὲ χρωμα πορφυρένιο,
ἢ τῶν ρωδιῶνε τίς πληγὲς π' ὄλο καὶ στάζουν αἶμα,
ἢ τὴν καρδιὰ τοῦ ἀσφοδελοῦ, ὁποῦ 'νε ποτισμένη
κι' ὄργη ἀπ' τοῦ κόκκινου κρασιοῦ τὸ αἶμα τὸ χυμένο.*

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ KEATS

*"Ἐφυγε πειὰ τοῦ κόσμου αὐτοῦ τὴν ἀδικία, τίς λύπες,
καὶ κάτω ἀπὸ τὸ γαλανὸ τὸν σῆρανὸ ἠσυχάζει.
Τὸν ἄρπαξεν ὁ θάνατος, ὅταν ἀκόμα νέα
ἦταν ἡ ἀγάπη κ' ἡ ζωὴ κ' ἐδῶ κοιμᾶται τώρα*

ἐκείνος ποῦ ἦταν ὁ πειρὸς νεῖδος ἀπ' ὅλους τοὺς μαρτύρους.
 Τὸ μνήμα τοῦ κυλαρισσοῦ ἴσκιος δὲν τὸ σκεπάζει,
 οὔτε τὸν μοιρολόγησε κανεὶς στὸ θάνατό του.
 Μὰ μενεξέδες ταπεινοί, ποῦ μὲ δροσιὰ δακρῦζουν,
 στὰ κόκκαλά του ὑφαίνουνε μιὰν ἄλυση ἀνθισμένη.
 ὦ, τὴν περήφανη καρδιὰ ποῦ ἐχάθη ἀπὸ τὸν πόνο!
 Σὰν τῆς Σαλφῶς μελωδικὰ γλυκὰ χειλιάκια τόσο!
 ὦ ἐσὺ ζωγράφε—ποιητὴ τῆς Ἀγγλικῆς μας χώρας!
 Ἀθάνατό σου τ' ὄνομα! Δάκρυα σὰν τὰ δικά μου
 νωπὴ θὰ διατηρήσουμε τὴν ὥρα θύμισή σου!

IMPRESSION DU MATIN

Γαλάζιος καὶ χρυσόφινος ὁ Τάμεσις τὸ βράδυ,
 σὲ γκρίζα ἔχει μεταβληθῆ μιὰν ἁρμονία τώρα
 μιὰ φορτηγίδα ἐγγλύστρησε στὰ παγερὰ νερά του
 κι ἀπομακρύνεται σιγὰ τῆς χαρραυγῆς τὴν ὥρα.

Ἡ δλόψυχρη ποῦ ἀπλώνεται ὄργην ὀμίχλη γύρω
 ἔχει σὰν ἴσκιους τῶν σπητιῶν τοὺς τοίχους μεταβάλλει,
 γιγάντιος ὁ καθεδρικός νοδὸς τοῦ Ἀγίου Παύλου
 πάνω ἀπ' τὴν πόλι ὡς ὄραμα καὶ φάντασμα προβάλλει.

Ἦτοτερα ξάφνου ἀρχίνησε μιὰ χλαλοῦ σιτοῦς δρόμους
 τῆς πόλης ποῦ κοιμότανε καὶ τώρα πειρὰ ξυπνοῦσε.
 Μὲ μιὰς οἱ δρόμοι ἐγέμισαν, κ' ἔνα πουλὶ στίς στέγες
 ἐλέταξε τὶς ἀψηλές καὶ γλυκοκελαϊδοῦσε.

Κάποια γυναῖκα, κάτωχρη σιπὴν ὄψι της, θλιμμένη,
 ποῦ τῆς φιλοῦσε τὸ πρωῖνὸ φῶς τ' ἄχρωμα μαλλιά της,
 κάτω ἀπ' τὸ ἀχνὸ τοῦ φαναριοῦ τὸ φῶς περπάταε μόνη
 καὶ φλόγα εἶχε στὰ χεῖλιά της καὶ πέτρα σιπὴν καρδιά της!

(Μεταφρ.)

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΛΕΥΚΗΣ

Η ΓΙΑΠΩΝΕΖΙΚΗ ΜΑΣΚΑ

ΜΙΑ ΠΡΑΞΗ

Πρόσωπα:

ΠΑΥΛΟΣ Χ. Τριανταπέντε χρονῶν: «ἄνθρωπος τοῦ κόσμου».
 ΚΛΑΥΔΙΑ Ὁχι τριάντα: νεώτατη—γι' αὐτὸν τὸ λόγο—ἀκόμη.

Τὸ κύριο δωμάτιο στὸ ἰδιαίτερο μικρὸ διαμέρισμα τοῦ Παύλου Χ. Αἴθουσα πολὺ περιποιημένη. Ἐπιπλα διαλεγμένα μὲ λεπτότατη καλαισθησία: χαλιά, καθίσματα, τραπεζάκια, ράφια, μπιχλιμπίδια. Μικρὴ βιβλιοθήκη στὰ δεξιά, ὅπου, πρὸς τὴν κόχη, ἀνοίγεται μιὰ θύρα. Τὸ παράθυρο—ποῦ βλέπει στὸ δρόμο—βρίσκεται στὸ βάθος. Ἡ κυρία εἰσοδος εἶναι ἀριστερά: ὑποτίθεται πὼς ὑπάρχει—ἀπ' ἐκεῖ—μικρὸς προθάλαμος. Στὸ ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας ὁ Παῦλος κ' ἡ Κλαυδία βρίσκονται ἀκόμη σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν εἴσοδο. Ὁ Παῦλος προηγεῖται λίγο, ἐκείνη εἶναι στὸ κατώφλι.

ΠΑΥΛΟΣ (σαστισμένος, νευρικά). Ἀργήσατε... ἀργήσατε πολὺ... Μὰ θὰ σᾶς περίμενα, θὰ σᾶς περίμενα ὡς τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου... Ὅπως πάντα... Ἐλάτε, ἐλάτε λοιπόν... (κινεῖται σὰν ἄνθρωπος ποῦ προσφέρει ὄ,τι βρίσκεται γύρω του).

ΚΛΑΥΔΙΑ (Κομπότατη) ξανθειὰ oxygenée. Ἡ στάση της εἶναι στὴν ἀρχὴ διστακτικὴ. Γρήγορα ὅμως δείχνει σταθερότητα, δίχως καμμιά πρόθεση νὰ παραστήση—ὅπως συμβαίνει σ' ὅμοιες περιστάσεις—τὴ γυναῖκα ποῦ ἀντικρῶζει μὲ φόβο τὸ βάραθρο ποῦ τὴν ἐλκύει). Ὡς τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου! Δὲν πιστεῖω νὰ μὲ περιμένετε στίς ὀχτώ, στίς δέκα, τὴ νύχτα.

ΠΑΥΛΟΣ Ναι... ὄχι... Θὰ σᾶς περίμενα πάντως.

ΚΛΑΥΔΙΑ Τόση σπατάλη ὑπομονῆς; κρῖμα. Θὰ 'ταν ὅμως δυνατό ἔτσι ἀργὰ νὰ θαυμάσω τοὺς περιφήμους αὐτοὺς πίνακες; (Στρέφει γύρω τὸ βλέμμα). Καὶ τώρα ποῦ ἔξω θριαμβεῦει ὁ ἥλιος, βρίσκω πὼς ὁ φωτισμὸς ἐδῶ ὑστερεῖ. (Δείχνει πρὸς τὸ παράθυρο). Γιατὶ τόσα παραπετάσματα; Ἐχετε προτίμηση γιὰ τὴ βαρεῖα διακόσμηση...

ΠΑΥΛΟΣ Τὸ ἀπαιτεῖ ὁ ρυθμὸς. Ἀλλὰ ἡ πινακοθήκη εἶναι στὴν πλαϊνὴ αἴθουσα. Φωτίζεται ἄπλετα. Ὅλα ἐκεῖ ἔχουν διασκευαστεῖ γι' αὐτὸν ἀποκλειστικὰ τὸ σκοπό... Καθῆστε.

ΚΛΑΥΔΙΑ (κάθεται σ' ἕνα μικρὸ, στρόγγυλο, δίχως ἐρεισίνωτο κάθισμα). Πινακοθήκη ὀλόκληρη λοιπόν. Καὶ θὰ 'ναι πῶς πλοῦσια ἀσφαλῶς ἀπ' ὅσο φανταζόμουν. (ἀπειλώντας πονηρά). Μᾶς τὸ κρύβατε, μᾶς τὸ κρύβατε ὡς τώρα...

ΠΑΥΛΟΣ Μην πιστέψετε όμως πώς δσα έργα έχω είναι όλα θαυμάσια ή εξαιρετικά...

ΚΛΑΥΔΙΑ Τρία Picasso, τέσσερα του Γαλάνη, ένα Manet και τώρα αυτό το πολυφημισμένο του Γουναρόπουλου... Μιά τέτοια συντροφιά θά 'ναι ασφαλώς αξια πλαισιωμένη.

ΠΑΥΛΟΣ (με κάποια στενοχώρια). Ναι, του Picasso, του Γαλάνη... Έτσι είναι. (αλλάζοντας τόνο) Πόσον άργήσατε όμως!...

ΚΛΑΥΔΙΑ Μά είσατε λοιπόν βέβαιος πώς θά έρχόμουν;

ΠΑΥΛΟΣ 'Αμφιβάλλετε; 'Απόλυτα. 'Ηθελα να 'ρθήτε. Τό ήθελα μ' όλη τη δύναμη της σκέψης μου. 'Απ τις τέσσερις μετρούσα τά λεπτά. Παρακολουθούσα νοερά κάθε σας κίνηση. Πότε βγήκατε άπ τό σπίτι, πότε περάσατε τη μιá οδό, πότε την άλλη. Πότε τ' αυτοκίνητό σας χαλάρωνε την ταχύτητα στις στροφές, πότε ριχνόταν στη λεωφόρο...

ΚΛΑΥΔΙΑ 'Αν σάς συνέβηκαν όλ' αυτά, είναι σωστή τραγωδία.

ΠΑΥΛΟΣ 'Όχι. 'Ατέλειωτες μονάχα στιγμές. Καί φωτίζονταν άπ τη φυσιογνωμία σας, τό χαμόγελό σας...

ΚΛΑΥΔΙΑ Μην τά λέτε έτσι. Δέ συνήθισα να σάς άκούω να μιλάτε σ' αυτό τον τόνο. Με υποχρεώνετε να 'μαι δειλή, έπιφυλακτική σαν να βρίσκουμαι μπρός σε ξένον άνθρωπο. 'Εγώ σάς γνωρίζω άλλοιώς.

ΠΑΥΛΟΣ 'Αλήθεια, με γνωρίζετε;

ΚΛΑΥΔΙΑ Καί πώς όχι; Θά ήμουν τώρα έδω;

ΠΑΥΛΟΣ Θά είσατε. Θά 'θελα να είσατε. Καί στο βάθος με γνωρίζετε καθώς είμαι. 'Όπως εγώ είσα...

ΚΛΑΥΔΙΑ Ναι; 'Από πότε;

ΠΑΥΛΟΣ 'Από πάντα. 'Απ' όταν σάς πρωτογνώρισα. 'Ασφαλώς καί πριν...

ΚΛΑΥΔΙΑ Τί χαριτωμένα πού τά λέτε!...

ΠΑΥΛΟΣ Δέ μπορεί να 'ναι διαφορετικά.

ΚΛΑΥΔΙΑ Τί;

ΠΑΥΛΟΣ 'Η άσυγκράτητη αυτή ψυχική—ή όπως άλλοιώς θέλετε να πητε—συγγένεια. Τό κάτι εκείνο πού υποχρεώνει έναν άνθρωπο να... (δυστάζει).

ΚΛΑΥΔΙΑ Νά;

ΠΑΥΛΟΣ Νά αισθάνεται πώς υπάρχει γύρω του, κάπου, πώς είναι μοιραίο, αναπόφευκτο να συναντήση μιá μέρα τό πρόσωπο, τό μοναδικό, τό τέλειο εκείνο πρόσωπο...

ΚΛΑΥΔΙΑ Βέβαια. 'Όλ' αυτά τά ξέρω. Καί σάς συμβαίνουν τώρα; 'Έτσι ξαφνικά;

ΠΑΥΛΟΣ Σάς είπα. Είστε...

ΚΛΑΥΔΙΑ Τό μοναδικό, τό τέλειο κι όλα τ' άλλα. Μην επαναλαμβάνετε. 'Αλλά φίλτατε, χάνουμε καιρό. Φυσικά δσα λέτε είναι πολύ ενδιαφέροντα μόνο δέ βρίσκω γιατί διαλέξατε αυτό έδω τό δωμάτιο. Σπίτι σας είναι βέβαια καί μπορείτε με κάθε άνεση να ξεγυμνώσετε, ν' αποκαλύψετε μιá δευτερή σας όψη. Σάς παρακαλώ όμως ν' αναβάλετε. 'Ηρθα

για τον περίφημο πίνακα του Γουναρόπουλου, στο φιλόξενο έρημητήριο του φίλου μας Παύλου Χ. Του γνωστού μας Παύλου Χ.

ΠΑΥΛΟΣ 'Έτσι; Του γνωστού σας Παύλου. (μειδιώντας). 'Ένας φορτικός τύπος αυτός ό κύριος.

ΚΛΑΥΔΙΑ Γιατί;

ΠΑΥΛΟΣ Μιά ψεύτικη φυσιογνωμία, ένα είδος manequin, μιá κουρδισμένη μηχανή, ένα κωμικό άντρείκελο, μιá σκιά, ένα κενό διακοσμητικό πρόσωπο...

ΚΛΑΥΔΙΑ 'Όχι, όχι; δέ σας έπιτρέπω. Με προσβάλλετε. Μιλάτε άνάρμοστα για ένα συμπαθέστατο φίλο, για έναν οικογενειακό μάλιστα φίλο· έναν άνθρωπο πού ό άντρας μου εκτιμάει, τον θεωρεί υποδειγματικό, ευχάριστο καί, ως ένα σημείο, έξυπνο.

ΠΑΥΛΟΣ (υποκλίνεται) 'Υποχρεωτικός.

ΚΛΑΥΔΙΑ Δέν έχετε βλέπετε δικαίωμα να άρνήστε ή να καταστρέψετε κάτι πού πραγματικά υπάρχει—έστω κι αν σάς άνήκει, ή είναι δικό σας κατασκεύασμα.

ΠΑΥΛΟΣ Κι όταν εγώ ό ίδιος ξέρω τί παριστάνει αυτό τό δικό μου κατασκεύασμα; πόσον ψέμμα είναι συνυφασμένο στην υπόστασή του;

ΚΛΑΥΔΙΑ 'Ασχετο. Τό χρησιμοποιήσατε άλλωστε για να κρύβεστε. Αυτό δέ λέτε; Οί άλλοι λοιπόν, εγώ, ό άντρας μου, οί φίλοι, δέ βλέπουν παρ' αυτό· τό έμπιστεύονται καί τό εκτιμούνε. Τό θέλετε ή όχι είστε μονάχα ό γνωστός μας Παύλος καί κανείς άλλος...

ΠΑΥΛΟΣ Λοιπόν σάς λέγω πώς δέν είμαι. Καί τό ξέρατε· τό ξέρετε.

ΚΛΑΥΔΙΑ 'Αρνούμαι. Δέ βρίσκω τό λόγο γιατί έπρεπε να τό ήξερα ή να τό ξέρω. (σηκώνεται). Φίλτατε Παύλε... 'Η πινακοθήκη σας...

ΠΑΥΛΟΣ Μά σταθήτε, σταθήτε. Μή βιάζεστε. Μην ξεχνάτε, άλλωστε. Δέν πρόκειται για την πινακοθήκη μου. Δέ συμφωνήσαμε τίποτε παρόμοιο. Θά περνούσατε...

ΚΛΑΥΔΙΑ (μ' έκπληξη). Θά περνούσα;!

ΠΑΥΛΟΣ Να δήτε τέλος πάντων τό φημισμένο αυτό έρημητήριο μου, τό φανταστικό άντρο...

ΚΛΑΥΔΙΑ 'Αλήθεια;

ΠΑΥΛΟΣ Καί τό τελευταίο φυσικά άπόκτημά μου. Τόν πίνακα πού δέν μπορούσε παρ'ά να 'ναι ή άφορμή...

ΚΛΑΥΔΙΑ 'Α έτσι; (κάθεται σ' άλλο πιό άνετο κάθισμα). Μά γιατί δέ συντομεύετε περισσότερο; Μήτε για τό έρημητήριο πρόκειται: πρόκειται απλά για σάς τον ίδιο, για τον άγνωστο γνωστό μου κύριο Παύλο Χ., καί—φυσικά—τό φανταστικό άντρο δέ μπορούσε παρ'ά να 'ναι ή άφορμή...Αυτά δέ σκέπτεστε;

ΠΑΥΛΟΣ Μου τό άπαγορεύετε;

ΚΛΑΥΔΙΑ (με πολύ περίσκεψη). 'Όχι· μονάχα είνε έκπληκτικό. (σιωπή). Δέ θά τό φανταζόμουν ποτέ...

ΠΑΥΛΟΣ (σπεύδει να σύρη τό κινητό τραπεζάκι με τά ποτά καί τά διάφορα άλλα λεπτεπίλεπτα fruits glacés, petits fours καί τά γέστα προς

τὸ μέρος της. Προσφέρει μ' ἀπαράμιλλη τέχνη. Ἐπειτα κάθεται—ὄχι πολὺ μακριά της. Σιωπή. Ὅση χρειάζεται για τὴ μικρὴ τελετὴ: τὸ πολὺ πολὺ ἓνα «εὐχαριστῶ» ἓνα «παρκαλωῶ». Λοιπὸν δὲ βλέπετε πῶς ὄλα ἐδῶ μέσα ἀναμένουν ἑσᾶς; Πῶς τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δὲ θὰ ἴταν ἀληθινὸ, δὲν θὰ ὑπῆρχε ἂν τοῦ ἀφαιρούσατε ἑσεῖς τὴν ἀτέλειωτη, τὴν ἀπέραντη αὐτὴ ἀναμονή; Δὲ νοιώθετε πῶς μῆτε ἐρημητήριο, μῆτε πινακοθήκη, μῆτε ὁ γνωστὸς φίλος σας κύριος Παῦλος Χ., θὰ εἶχαν λόγὸ νὰ ὑπάρχουν, ἂν ὁ ἄλλος, ὁ Παῦλος ποὺ προσποιεῖστε τώρα ὅτι ἀγνοεῖτε, δὲν τοὺς ἐμφουοῦσε αὐτὴ τὴν ἀναμονή, αὐτὴ τὴ λατρεία...

ΚΛΑΥΔΙΑ Τὴ λατρεία!...Χαριτωμένο!

ΠΑΥΛΟΣ (μὲ τὸν ἴδιον οἶστρο). Κάποτε θυμᾶστε; εἶπατε γιὰ ἓνα φανταστικὸ ἄντρο: ἓνα μυθικὸ περιβάλλον...φρόντισα νὰ γίνῃ φρόντισα νὰ μάθετε πῶς εἶχε γίνῃ.

ΚΛΑΥΔΙΑ Ὅχι: δὲ θυμοῦμαι τίποτε...

ΠΑΥΛΟΣ Ἀγαπᾶτε τὴ μεγάλη τέχνη. Τὶς ἐξαισίες φαντασίες συμβολισμένες σὲ σχήματα καὶ χρώματα πάνω σὲ κορμιζαρισμένα τετράγωνα πανιοῦ. Ἐπρεπε ν' ἀποκτήσω ὄσους περισσότερους καὶ παραδοξώτερους πίνακες... Τρεῖς Picasso, πέντε Γαλάνη...

ΚΛΑΥΔΙΑ Τέσσερις.

ΠΑΥΛΟΣ Ναί: τέσσερις πρέπει νὰ ἴναι. Καὶ τὸν τελευταῖον ἀκόμη: ἐκεῖνον ποὺ ἔμελλε ὀριστικὰ πιά νὰ σᾶς πείση νὰ δῆτε σὲ μένα τὸν ἄλλον...

ΚΛΑΥΔΙΑ Γιὰ φαντασθῆτε λοιπὸν τί πεζότητα!...

ΠΑΥΛΟΣ Πεζότητα;

ΚΛΑΥΔΙΑ Μὰ βέβαια. Αὐτὴ ἡ ἐμπορικὴ προθυμία σας· ἡ ἐτοιμότητα νὰ προμηθεύσετε—γιὰ τὴ μεγάλη ἀναμονή—ὄσα οἱ ἄλλοι, ἐγώ, νομίζαμε πῶς ἦσαν κάτι τὸ φυσικὰ ἀπαραίτητο στὴ ζωὴ σας, κάτι, ποὺ δίχως αὐτό, δὲ θὰ εἶχατε ἐνδιαφέρον κ' ἴσως ὄντοτητα. Κρίμα. Θὰ μπορούσατε μὲ τὴν ἴδιαν εὐκολία νὰ ἴχετε ἀποκτήσῃ μιὰ Cadillac, μιὰ βικτώρια μὲ θαυμάσια κατάλευκα ἄλογα. Δὲν τὸ σκέφτηκα...

ΠΑΥΛΟΣ Ἀστειεύεστε;

ΚΛΑΥΔΙΑ Καθόλου. Ἀρχίζω μάλιστα νὰ ἐνδιαφέρομαι πολὺ. Ὡστε κι ὄσα λέγουν γιὰ σᾶς, ὄσα προσπαθεῖτε νὰ λένε γιὰ σᾶς...

ΠΑΥΛΟΣ Ὅχι δά...

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἐγίνονταν γιατί τὰ ἔλεγα ἐγώ. Κι εὐθύς ὡς τὰ ἔλεγα ἐγώ. Παρακολουθήσατε βῆμα βῆμα τὴ φαντασία τὴ δικιά μου. Ἴσως νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο γύρω σας, ποὺ νὰ μὴν τὸ ὑπέδειξα... Ἐτοῖ εἶναι;

ΠΑΥΛΟΣ—Δὲν ξέρω. Ὅ,τι θέλατε, ὅ,τι σκεπτόσαστε ἦταν ἴσως ἡ δικιά μου θέληση κ' ἡ δικιά μου σκέψη.

ΚΛΑΥΔΙΑ Μιὰ ἀμοιβαία συνεννόηση μήπως;

ΠΑΥΛΟΣ Ἀσφαλῶς. Τίποτε λιγώτερο. Κι ἔτσι ἡ ζωὴ μου δὲ μπορούσε νὰ ἴναι παρὰ ἐκεῖνη ποὺ σεῖς θέλατε.

ΚΛΑΥΔΙΑ Κρίμα! Ἄν τὸ ἤξερα, ἂν εἶχα τὴ συναίσθηση...(διστάζει) ποιὸς ξέρει...

ΠΑΥΛΟΣ Τί; πέστε.

ΚΛΑΥΔΙΑ Θὰ προσπαθοῦσα νὰ σᾶς ὑποβάλω κάτι ποὺ νὰ ἴταν πιὸ συγκινητικὸ, πιὸ ἐνδιαφέρον....

ΠΑΥΛΟΣ Κλαυδία!

ΚΛΑΥΔΙΑ Γιατί, στὸ κάτω-κάτω, ὄλη ἡ ἀξία σας περιορίζεται τώρα στὸ ν' ἀποκτᾶτε πράγματα ποὺ εἶναι τρομερὰ εὐκόλο καὶ στοὺς ἄλλους νὰ ἔχουν. Ἡ κοινωνικὴ θέση σας, τὰ μέσα σας... Δὲ βρήκατε βέβαια κανένα ἐμπόδιο γιὰ τὸ ἄντρο, μῆτε γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν πινάκων. Εἶναι πράγματα τόσο κοινά...

ΠΑΥΛΟΣ (πειραγμένος). Κοινά; ἴσως. Ὅχι ὅμως γιὰ τοὺς κοινούς.

ΚΛΑΥΔΙΑ Διαφωνῶ! Γιὰ τοὺς κοινούς, γιὰ τοὺς κοινότατους. Ἀλλοίμονο στὸ Γαλάνη, στὸν Picasso, ἂν φτιάχναν τὰ ἔργα τους πιστεύοντας πῶς θὰ τὰ πουλήσουν σ' ἐξαιρετικούς ἀνθρώπους.

ΠΑΥΛΟΣ Δὲ σᾶς καταλαβαίνω. Ἀλλὰ γιατί κουράζεστε; Γιατί ἀσχολεῖστε μ' ὅλ' αὐτά;

ΚΛΑΥΔΙΑ Ξέχασα. (σκέπτεται τάχι). Ἄ, ὄριστε. Πῶς λοιπὸν δὲν ἐπινόησα κάτι ἄλλο γιὰ σᾶς. Πῶς δὲ σκέφθηκα τίποτε περισσότερο ἀπ' ὅ,τι βρισκόταν εὐκόλο γύρω μου... Δὲ μὲ βοήθησε διόλου ἡ φαντασία. Λυποῦμαι.

ΠΑΥΛΟΣ Καὶ τί νὰ φαντασθῆτε; Ζοῦμε κ' οἱ δυὸ τὴν ἴδια ζωὴ. Τί θέλετε τὰ παιγνιδίσματα κεῖθε ἀπ τὴν περιοχὴ σας, κεῖθε ἀπ τοὺς ὀρίζοντές μας; Ἡ μήπως θὰ σᾶςσυγκινοῦσαν οἱ γνωστὲς, οἱ συνηθισμένες ἐκοτάσεις κ' οἱ ἀρρωστημένες ἡρωϊκὲς ἀνοησίες...

ΚΛΑΥΔΙΑ Πῶς εἶπατε;

ΠΑΥΛΟΣ Γιὰ νὰ ἐγκαταλειφθῆτε στὸ τέλος, ἀπογοητευμένη, στὴν πραγματικότητα ποὺ θὰ ἴχατε ἀπὸ πρόθεση ἀγνοήσει...

ΚΛΑΥΔΙΑ Νὰ ἐγκαταλειφθῶ!...

ΠΑΥΛΟΣ Ναί. (πλησιάζει). Ἀλλὰ ξεχᾶστε τα. Σᾶς περιμένα. Τὸσον καιρὸ σᾶς περιμένα. Τὸ ξέρετε. Τὰ μάτια, τὰ ὄμορφα μάτια σας, τὰ χεῖλη, ἔστω κλειστά, βουβά, δείχνουν, ἔδειχναν πάντα πῶς τὸ ξέρετε. Ἦρθατε... ἦρθες (προσπαθεῖ νὰ πιάσῃ τὰ χεῖρα της).

ΚΛΑΥΔΙΑ (τὸν ἐμποδίζει. Διαλέγει στὸ κινητὸ τραπεζάκι ἓνα petit four). Ἄ, τώρα λένε καὶ κάνετε πράγματα ποὺ δὲν τὰ σκέφτηκα καθόλου. Ἡ ἀμοιβαία συνεννόηση ἔπαψε.

ΠΑΥΛΟΣ Ὅχι, ὄχι...

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἀκοῦστε: θὰ σᾶς πῶ κάτι (ἀπειλώντας) καθῆστε ἡσυχος. (Κυττάει γύρω σὰ γὰ κυνηγᾷ τὴ σκέψη της). Λοιπὸν, νὰ :... Ὅταν ἤμουνα μικρούλα, ἓνα κοπελοῦδι τὸ σοδά, ἔντεκα, δώδεκα χρονῶ, μιὰ ἀθῶα, ὀλότελα ἀπονήρευτη ὑπαρξη.... (στενάζει) Θεέ μου....

ΠΑΥΛΟΣ Τί συμβαίνει;

ΚΛΑΥΔΙΑ Τίποτε. Ἡ συγκίηση. Θυμᾶμαι, βλέπετε, τὸν κῆπο, τὴν παλιά μας ἔπαυλη. Ἐνας κόσμος ὀλόκληρος. Τὸ κέντρο τοῦ κόσμου τότε γιὰ μένα. Ἐνὸς κόσμου, φυσικά, ποὺ δὲν ἀπλωνόταν πολὺ πέρα ἀπ τοὺς γνωστοὺς δρόμους, τὰ γύρω σπίτια, τὴ συνοικία, τὰ ὄρια τέλος πάντων τῆς πόλης. Ἐτσι κι οἱ ὀρίζοντες τῆς θάλασσας, ὅταν τὴν ἀντί-

κρυζα, ήταν τὸ τέλος τῆς οἰκουμένης.

ΠΑΥΛΟΣ Οἱ ὀρίζοντες, φυσικά...

ΚΛΑΥΔΙΑ Καὶ τὰ βουνά, γύρω, τῆς χώρας ποὺ κλείνανε τὴ δικιά μου πραγματικότητα. Κεῖθε ἀπ' αὐτὰ φανταζόμουν πῶς πλανιόντουσαν μόνο νεράιδες καὶ χοροπηδῶσαν κόκκινοι καὶ πράσινοι νάνοι, σὲ μιὰ ἀκαθόριστη χρυσῆ κι ἀσημωμένη ὀμίχλη γιομάτη, ἀστέρια: ὅπως στὸν οὐρανὸ τῆς νύχτας, ὅταν ἔστρεφα ψηλὰ τὸ μικρὸ καστανό, σγουρὸ κεφαλάκι...

ΠΑΥΛΟΣ Καστανό...

ΚΛΑΥΔΙΑ—Ναί· μὴ βλέπετε τώρα. Τὰ γαλανὰ μου μάτια...

ΠΑΥΛΟΣ Γαλανά;

ΚΛΑΥΔΙΑ—Γαλανότατα. Ἔτσι ἦσαν τότε. Ἄν' ἄλλαξαν,—πῶς τὰ βλέπετε; γκρίζα σκοῦρα, ἴσως;—πῆραν ἀσφαλῶς τὸ χρῶμα τῆς... συννεφιάς ποὺ μὲ τριγυρίζει: τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι σπάνιο. Ἄλλὰ μὴ μὲ διακόπτετε.

ΠΑΥΛΟΣ Ὅχι, σὰς ἀκούω.

ΚΛΑΥΔΙΑ Λοιπὸν ὁ χώρος μου ἦταν πολὺ περιορισμένος, φτωχός. Ὁ ἄλλος ὅμως, ὁ φανταστικός, ἦταν ἀσύγκριτα ἐξαισιος, πολὺ ποιητικός καὶ μοῦ ἴδινε ἀφορμὲς γιὰ ἀτέλειωτες ὄνειροπολήσεις...

ΠΑΥΛΟΣ Αὐτὸς ὁ ὑποθετικὸς κόσμος ποὺ λέτε, ὑπάρχει πάντα...

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἰσως, ἀλλὰ ἐσεῖς δὲν τὸν ἐπιτρέπετε. Ξεχνᾶτε τὶς ἀρρωστημένες ἀνοησίες καὶ τὴ στερνὴ ἀπογοήτεψη. Δὲν πειράζει. Ἦθελα ὅμως νὰ σὰς πῶ καὶ γιὰ τὸ συντριβανάκι τοῦ κήπου μας (σιωπῆ)· Σιμά του, πάνω σ' ἓνα στῦλο, βρισκόταν ἓνας μικρός, πῆλινος, κόκκινος φαῦνος...

ΠΑΥΛΟΣ Χαριτωμένο.

ΚΛΑΥΔΙΑ Γιὰ σκεφθῆτε. Ἐνας φαῦνος ποὺ, στὴ φαντασία μου—ἐννοεῖται—γινόταν ὅτι ἐγὼ ἤθελα. Ἦταν αἴφνης ἓνας παράξενος ἄνθρωπος ποὺ ἔχε μαρμαρωθῆ ἀπ' τὰ μάγια μιᾶς νεράιδας. Ἦταν ἄλλοτε ὁ χρυσομένος πρίγκηπας ποὺ μιὰ ἀπαίσια στρίγγλα εἶχε στὴν ἑξαψη τῆς μεταμορφώσει. Κάποτε τὸν ἔβλεπα, κοιμωμένη μ' ὀρθάνοιχτα μάτια, νὰ κινῆται: νὰ ἀλλάζῃ ὀλότελα, νὰ γίνεται κάτι ἀνάμεσα σ' ἄγγελο καὶ ὑπέροχο ἀθλητὴ ποὺ μοῦ χαμογελοῦσε καὶ μοῦ ἔδειχνε τάχα, πάνω ἀπ' τὰ δέντρα, πέρα ἀπ' τὰ γύρω βουνά, χώρες παραμυθένιες ὀλανθισμένες ὅπου θὰ μὲ ὀδηγοῦσε. Ἄλλοτε πάλι ἔβλεπα νὰ παίρνῃ ὁ φαῦνος, τὴν τραγικὴ μορφή τοῦ καθηγητῆ τῶν ἐλληνικῶν...

ΠΑΥΛΟΣ Τοῦ καθηγητῆ;

ΚΛΑΥΔΙΑ Ναί, ἓνας ἀξιόλογος ἄνθρωπος, νέος πολὺ τότε, νεώτατος μάλιστα, ἄσχετο ἂν σὲ μᾶς—στὴν τάξη—ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἀγρια-θρώπου. (γελᾷ). Αὐτὰ μὲ βλέφαρα ἀνοιχτά. Στὸν ὕπνο μου ὅμως συνέβαινε συχνὰ νὰ πηδάῃ, νὰ τρέχῃ, νὰ καγχάζῃ τὸ πῆλινο ἀγαλμα, διόλου μεταμορφωμένο, σωστός φαῦνος ἀκόμη, μὲ τὸ ἀπαίσιο μοῦσι του, τὰ τραγισιὰ πόδια, τ' ἀπίθανα του αὐτιά... Τὸ ἓνα αὐτὶ θυμᾶμαι, εἶχε θραυστῆ ἀπ' τὶς πετριές ποὺ ρίχναν ἀπ' τὸ δρόμο τ' ἀλητόπαιδα. Τὸν ἔβλεπα νὰ πλησιάζῃ ὀλοένα καὶ νὰ μὲ ἀρπάξῃ στὸ τέλος, καθὼς ἐγὼ φώναζα, πάλευα μ' ἐφιαλτικὴν ἀπελπισία... (παραξενεμένη τάχα, κυττάει

τὸν Παῦλο). Ἀλήθεια, γιατί δὲν ἀφήνετε μοῦσι;

ΠΑΥΛΟΣ (ψηλαφεῖ ἄθελα τὸ πρόσωπό του). Ἐγὼ; Λέτε πῶς πρέπει; ΚΛΑΥΔΙΑ Εἶμαι βέβαιη· θὰ σὰς πῆγαινε θαυμάσια.

ΠΑΥΛΟΣ Μήπως ἔχω τίποτε ποὺ μοιάζει τοῦ φαῦνδου σας;

ΚΛΑΥΔΙΑ Ὅχι. Ἀκοῦστε ἄλλωστε. Τὶς πιότερες φορὲς ὁ φαῦνος δὲ νικοῦσε—στὸν ὕπνο μου ὅλ' αὐτὰ—. Τὸν κυλοῦσα καταγῆς, τὸν μαστίγωνα, τὸν τυραννοῦσα μ' ὅτι δῆποτε: μὲ κλαδιά, μὲ καρφιά, μὲ τὶς μακρὲς καρφίτσες τῆς μητέρας, πυρωμένες ἐπίτηδες... Τὸν πατοῦσα ἔπειτα ἔτσι (δείχνει πῶς) μὲ τὰ μικρὰ μου πόδια...

ΠΑΥΛΟΣ (κυττώντας) Τὰ μικρὰ, τὰ μικρὰ σας... πόδια...

ΚΛΑΥΔΙΑ Μαρτυροῦσε τὸ ζῶο. ἀλλὰ ἔπνιγε τὰ οὐρλιαχτά. Ἐβλεπα τὰ κόκκινα μάτια του νὰ δακρῶζουν: κόκκινα δάκρυα, φυσικά.

ΠΑΥΛΟΣ Ἀξιολάτρευτο ἀγγελικὸ πλάσμα.

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἐπειτα... Ἄ ναί: ἔπειτα τοῦ πρόσταζα τὰ πιὸ ἀπίθανα πράγματα...

ΠΑΥΛΟΣ Ὑπέροχο μαρτύριο.

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἐρχόταν νὰ κουλουριαστῆ στὰ πόδια μου: γινόταν κάτι λιγώτερο ἀπ' τὸ σκύλο ἢ τὴ γάτα τοῦ σπιτοῦ. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μὲ παίδευε καὶ τώρα ἀκόμη μὲ παιδεύει, εἶναι πῶς δὲ μπορούσα νὰ φανταστῶ τίποτε ἄλλο ἀπ' ὅσα γιὰ τὴν τιμωρία τοῦ φαῦνου εἶχα χίλιες φορὲς ἐπινοήσει. Πῶς τὸ ἐξηγεῖτε ἐσεῖς; Ἦταν ἀδύνατο νὰ σκεφτῶ κάτι ἀλλοιώτικο, πρωτάκουστο, ἐξωφρενικὸ ποὺ ἂν ἐκεῖνος τὸ ὑπέμενε θὰ κατόρθωνε νὰ γίνῃ γιὰ μένα, λιγώτερο σιχαμερὸς καὶ κακομοιριασμένος...

ΠΑΥΛΟΣ Ὁραῖο τὸ παραμῦθι σας. Βρίσκω ὅμως πῶς τὶς λίγες ἔστω φορὲς ποὺ στὸν ὕπνο σας δὲ νικούσατε τὸ πῆλινο θυμᾶ, ἢ ὅταν ἐκεῖνο ἔπαιρνε τὴ μορφή τοῦ καθηγητῆ καὶ τοῦ ἀγγελικοῦ πρίγκηπα ποὺ εἶπατε... βέβαια... τότε δὲ θὰ σὰς στενοχωροῦσε καθόλου μιὰ τέτοια ἔγνοια.

ΚΛΑΥΔΙΑ Τὸ φοβόμουν...

ΠΑΥΛΟΣ Ὅπως ἐμένα, τώρα;

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἐσᾶς;! Τί σχέση ἔχετε ἐσεῖς;...

ΠΑΥΛΟΣ Καμμιά ἀσφαλῶς. Ἄλλωστε ἂν ὑπῆρχε ἀμυδρὴ-ἀμυδρὴ μιὰ τὴν δὲ ὑπόνοια συσχέτισης, τί θὰ ἦμουν; Ὁ μαστιγωμένος φαῦνος ὁ φαῦνος ποὺ κυλιέται καταγῆς, κλαίει, πνίγει τὶς κραυγές του καὶ σπαράζει κάτω ἀπ' τ' ἀξιολάτρευτα, μικρὰ σας πόδια...

ΚΛΑΥΔΙΑ Δὲ σὰς συμβουλευῶ νὰ τὸ πιστέψετε. Μὲ τὰ ὅσα εἶχα φανταστῆ γιὰ τὸ μαρτύριό του...

ΠΑΥΛΟΣ Τὸ νοιώθω. Τὸ αἰσθάνομαι ἀπόλυτα. Δὲν κρατᾶτε βέβαια στὰ χέρια τὶς πυρωμένες μακρὲς καρφίτσες, μήτε τὰ καρφιά καὶ τ' ἄλλα σύνεργα. Ὡς τόσο νοιώθω τὸν πόνο...

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἄ! φίλτατε, δὲ θέλω νὰ κλάψετε. Μήτε νὰ τὸ προσπαθήσετε κἂν... Ὅχι. (κυττώντας τὸν σὺν ξαφνισμένην) Θεέ μου, πῶς θὰ σὰς πῆγαινε ἀλήθεια τὸ μοῦσι! Δὲν τὸ εἶχα σκεφθῆ.

ΠΑΥΛΟΣ—Τὸ θέλετε; (σηκώνεται) Ἐχω ἐδῶ κάπου κάτι παρό-

μοιο (πλησιάζει προς τὸ βάθος ὅπου βρίσκεται μιὰ μικρὴ ἀριστοτεχνικὰ
σταλισμένη κωνσόλα. Ἀνοίγει τὸ πάνω συρτάρι). Ἀπομεινάρια τοῦ καρ-
ναβαλιοῦ. Μάσκες, κομφετί, κορδέλλες, ξεφτισμένοι φιόγκοι...Θέλετε νὰ μέ
βοηθήσετε; (Ἡ Κλαυδία πλησιάζει σιγὰ) Βλέπετε;

ΚΛΑΥΔΙΑ Μπά! τί τὰ φυλάγετε;

ΠΑΥΛΟΣ Λουλούδια ξερὰ ἀκόμη...

ΚΛΑΥΔΙΑ (ποῦ ρίχνει μιὰ μιτιὰ στὸ περιεχόμενο τοῦ συρταριοῦ).
Κι' αὐτό; (δείχνει).

ΠΑΥΛΟΣ Ἄ ναι. Ἐνα ἀθῶο μικρὸ γοβάκι...

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἐνα γοβάκι λιλά...Τί παράξενος ἄνθρωπος εἶστε!...

ΠΑΥΛΟΣ Κουρέλια, ξεσκίδια.. Νά κ' ἡ μάσκα! (Βγάζει καὶ δεί-
χνει μιὰ τραγικὴ κίτρινη, γαυρονέζικη μάσκα. Οἱ τρῶπες γιὰ τὰ μάτια—ἀμυγ-
δαλωτές—εἶναι κομμένες μὲ πολὺ αἰσθητὰ πλάγια κλίση. Οἱ παρειές εἶναι
ἐξογκωμένες κι ἀπαλὰ ρόδινες. Τὸ μέτωπο, ὑπερβολικὸ κάπως, εἶναι γυμνό.
Δεξιὰ κι ἀριστερὰ του βρίσκονται ὡς τόσο δυὸ τοῦφες κατάμαυρες μαλλιῶν.
Στὸ ἄπάνω χεῖλι μιὰ ὑπόνοια μουστακιοῦ. Στὸ πηγὸν ἄλλη κατίμαυρη
τούφα ποῦ παριστάνει τὸ γένι). Μοιάζει;

ΚΛΑΥΔΙΑ Ἀπαίσια.

ΠΑΥΛΟΣ (Φορεῖ τὴ μάσκα). Ὁ φαῦνος σας...

ΚΛΑΥΔΙΑ (Σηκώνοντας ὡς τὰ μάτια της τὰ χέρια). Ἄ!... Μὲ τρο-
μάζετε!...

(Τὸ τέλος στὸ ἄλλο τεῦχος)

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Σκέψεις καὶ παρατηρήσεις

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΚΑΠΟΙΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Τελευταῖα, ἀπὸ διάφορα μέρη, ἀκούγονται πολὺ συχνὰ γύ-
ρω μας κάποιες ἐπίμονες συστάσεις, ποῦ δείχνουν πόσο παρε-
ξηγημένα εἶναι πολλὰ πράγματα στὸν τόπο μας.

Χρειάζεται, ἐπαναλαμβάνουν κάποιοι, στοὺς ἄνθρώπους
ποῦ γράφουν, νὰ βγῆτε ἀπ τὸν ἑαυτὸ σας, ν' ἀφήσετε αὐτὸν τὸν
ἐγώιστικὸ ναρκισσισμὸ, νὰ στρέψετε τὰ μάτια σας στὴν κοι-
νωνία ποῦ ὁ πόνος κ' ἡ δυστυχία της πλημμυρίζουν τὸν ἀέ-
ρα, αὐτὴν τὴν κοινωνία νὰ περιγράψετε στὸ ἔργο σας, τὴν ἀθλιό-
τητα ποῦ ἀναπηδᾷ ἀπὸ παντοῦ, ἂν θέλετε νὰ δημιουργήσετε
κάτι ποῦ θὰ συγκινήσει καὶ τοὺς ἄλλους, ἂν θέλετε τὸ ἔργο σας
νὰ ἀναγνωριστῆ καὶ νὰ ζήσει, ἂν θέλετε νὰ ἐργασθῆτε γιὰ τὴν
καλύτερη αὔριο τῆς ἀνθρωπότητας καὶ νὰ μὴν εἴσθε ἀνώφελοι
καὶ ἄχρηστοι, ποῦ δὲν γράφουν παρά λόγια μοναχά, ἴσως ὡ-
ραῖα, μὰ περιττὰ γιὰ σήμερα. Δὲν εἶναι καιρὸς, τὴν κρίσιμη
αὐτὴ στιγμή γιὰ ποιητικούς ὀραματισμούς, γιὰ ἐσωτερικὲς ἀνα-
ζητήσεις, γιὰ μιὰ τέχνη οὐδέτερη.

Μοῦ φαίνεται, πὼς οἱ συστάσεις αὐτὲς εἶναι ὀλωσδιόλου
ἄχρηστες γιὰ τὸν ἀληθινὸ δημιουργό, γιὰ τὸν ἐλεύθερο πνευ-
ματικὸ ἄνθρωπο ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ δημιουργήσει μὲ συνταγὲς
καὶ κανόνες ποῦ τοῦ δίνουν οἱ ἄλλοι, ἢ συμφωνὰ μὲ τίς ἀπαι-
τήσεις καὶ τὴ μόδα μιᾶς ἐποχῆς, ἀφοῦ δὲ ζητᾷ τὸ ἐφήμερο, μὰ
τὸ αἰώνιο. Ὁ δημιουργὸς εἶναι ἐσωτερικὰ ἐλεύθερος ὅταν δη-
μιουργεῖ καὶ δὲ μπορεῖ παρά νὰ τραβήξῃ τὸ δικό του δρόμο
ὑπακούοντας μοναχά στὴν ἐσωτερικὴ φωνή του. Δὲν ἀντιγρά-
φει τὴ ζωὴ, οὔτε τοὺς ἄνθρώπους, τὰ ξαναπλάθει. Δὲν εἶναι ὁ
φωτογράφος τῆς Α ἢ Β κοινωνίας, τέτοιας ἀκριβῶς ποῦ τὴ βλέ-
πουμε, ἀλλὰ ὁ δημιουργὸς μιᾶς κοινωνίας τέτοιας ποῦ τὴν εἶδε,
τέτοιας ποῦ θὰ ἤθελε νὰ εἶναι κάποτε. Κανεὶς δὲν ἀρνεῖται

πώς ο δημιουργός είναι ένα άτομο της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει, αναπνέει τον αέρα της, νοιώθει τα όνειρά της, τις ιδέες της, τις ανησυχίες της, μα άλλοτε βρίσκεται σε αντίθεση μ' ό,τι τον τριγυρίζει, κι άλλοτε, παίρνοντας αυτό που είναι γύρω του, το ξαναπλάθει βάζοντας τη σφραγίδα της μεγαλοφυΐας του και μās το δίνει κάτω απ τή μορφή της αιωνιότητος. Πάντα είναι ελεύθερος και πάντα έτοιμος να ξεπεράσει όλα τα όρια, όλα τα σχήματα, να φύγει απ τὸ υπάρχτο στο μη υπάρχτο, απ τὸ γνωστό στο άγνωστο, να τὰ ανατρέψει όλα, να τ' άρνηθει όλα για να δημιουργήσει καινούργιους κόσμους, παράξενους ανθρώπους, νέες ζωές, πλάσματα γοητευτικά ή άπαίσιμα, ένα σύμπαν τέλος στηριγμένο μοναχά στη δημιουργική του ικανότητα, στην ανεξήγητη μεγαλοφυΐα του. "Έτσι για να δημιουργήσει πραγματικά χρειάζεται να ξεχάσει, ότι πρέπει να κηρύξει, να εκθέσει θεωρίες στο έργο του για να διορθωθεί ή Α ή Β κοινωνία, να πάρει μιὰ θέση κι' αυτή να ζητήσει να υποστηρίξει. Άκριβώς αυτή ή στάση είναι ή πιὸ αδύνατη πλευρά στα έργα και τῶν πιὸ μεγαλοφυῶν συγγραφέων, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Zweig κρίνοντας τὸν Τολστόη σὰν καλλιτέχνη. Ἐνῶ τὸ άγγλικὸ μυθιστόρημα δὲν είναι παρά ή ποίηση τῆς ζωῆς και τῶν πραγμάτων. Κι ὁ Proust κ' οἱ Σκανδιναυοὶ και τόσοι άλλοι δὲν είναι παρά μοναχά καλλιτέχνες και ποτὲ κήρυκες ιδεολογιῶν.

"Έτσι εἴτε ναρκισσεύεται ὁ συγγραφέας, εἴτε μιλά για τοὺς άλλους, ένα κάνει πάντα ή και πρέπει νομίζω να κάνει, δημιουργεῖ έργο τέχνης. Αὐτός είναι ὁ κύριος προορισμός του. Και σὲ κάθε έργο τέχνης υπάρχει πάντα ὁ ἴδιος ὁ δημιουργός και κανεὶς δὲ μπορεί να καθορίσει με ακρίβεια και στο πιὸ αντικειμενικὸ άκόμα έργο ποῦ αρχίζει και ποῦ τελειώνει τὸ ἐγὼ και τὸ μη ἐγὼ. Δὲ μεγαλώνει λοιπὸν τὴ δυστυχία τῶν ανθρώπων, μοῦ φαίνεται καθόλου, ἐκεῖνος ποῦ σκύβει στο «άνεξάντλητο ἐγὼ» για να βρεῖ τὴν έκφραση κι οὔτε κλείνει τὴν ψυχὴ του στη ζωὴ και τίς δυστυχίες της ὁ κάθε υποκειμενικός δημιουργός ποῦ δὲ μπορεί παρά να είναι ὁ άνθρωπος ποῦ αγαπᾶ τοὺς ανθρώπους και θέλει τὴν εὐτυχία τους. Ἡ τέχνη οὔτε ἐξυπηρετεῖ ἄμεσα οὔτε βλάπτει τὴν μιὰ ή τὴν άλλη κοινωνική τάξη." Ἄν θελήσει να πραγματοποιήσει ένα τέτοιο σκοπὸ, τότε δίχως άλλο παύει να είναι τέχνη και σπάνιες ἴσως φορές ἐπέτυχε μιὰ τέτοια της πρόθεσης.

Εἶναι ἐπόμενο πὼς μπορεί ὕστερα απ ὅλα αὐτὰ να νομιστεῖ, ότι ὁ μοναδικός προορισμός του συγγραφέα και γενικὰ κάθε καλλιτέχνη, είναι να κλειστεῖ στὸν ἑαυτό του, να μη κοιτάζει διόλου πέρα απ τὸ έργο του, απ τὸ ἐγὼ του και να περάσει ανάμεσα στη ζωὴ και τοὺς ανθρώπους ψυχρὸς και αδιάφορος σὰν ξένος. Μὰ ένα τέτοιο είναι αδύνατο και άπραγματοποίητο, ἀφοῦ σὲ κάθε έργο και τὸ πιὸ υποκειμενικὸ άκόμα υπάρχει ή ζωὴ και ὁ άνθρωπος, ὁ κόσμος. Ἐκεῖνο ποῦ θέλουμε να δείξουμε είναι ότι δὲ μπορεί να παίρνουμε ὡς μέτρο τῆς άξίας κάθε συγγραφέα και κάθε καλλιτέχνη, τὸ ἂν στο έργο του έκλεισε τὴ δυστυχία τῆς ζωῆς ή ὄχι, τὸ ἂν είναι υποκειμενικός ή αντικειμενικός, τὸ ἂν είναι τέλος τέτοιος ή τέτοιος. Ἐκεῖνο ποῦ μās ενδιαφέρει είναι να δοῦμε, πέρα απ αὐτὰ, ἂν είναι ένας πραγματικός δημιουργός κι ἂν μās ἔδωσε ένα αληθινὸ έργο τέχνης.

Εἶναι ἀλήθεια ότι υπάρχουν συγγραφεῖς ποῦ ἔχουν μιὰ δράση και πέρα απ τὸ καθαρὰ λογοτεχνικὸ τους έργο, κι άλλοι, ποῦ ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία, σκύβουν μέσα τους, δὲ μπορούν να δράσουν. Στους πρώτους ανήκει ὁ Gide, ὁ Malraux, στους δευτέρους ὁ Proust, ὁ Valéry για ν' αναφέρω μερικὰ γνωστὰ ὀνόματα. Μὰ ὅλοι αὐτοὶ, είναι στο λογοτεχνικὸ τους έργο καλλιτέχνες, ἀκολουθοῦν ἐλεύθερα τὸ δρόμο τους, είναι αληθινοὶ δημιουργοὶ κι ὄχι φωτογράφοι και κήρυκες ιδεῶν, ὅπως νομίζω χρειάζεται να είναι ὅλοι οἱ πραγματικοὶ δημιουργοὶ, είναι τέλος ποιητὰι γιατί ή ποίηση ἦταν και θὰ είναι πάντα τὸ «κλειδὶ τῆς ζωῆς και κάθε μεγάλης λογοτεχνίας».

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. ΧΑΛΛΑΙΟΥ «'Αποστόλης Καρλᾶς», (μυθιστόρημα), 'Αθήνα 1935.

Στό μυθιστόρημα αυτό κινούνται ὀλίγα πρόσωπα: ὁ 'Αποστόλης Καρλᾶς, ὁ Πέτρος 'Ιωνᾶς, ἡ Σουαζίνα στό πρῶτο ἐπίπεδο· οἱ σπιτικοί τους καί οἱ φίλοι, στό δεύτερο ἐπίπεδο.

'Ο Καρλᾶς εἶν' ἕνας νέος ἀνέραςτος καί μοναχικός. Ζητώντας νά λυτρωθῆ ἀπό τή μόνωσή του, νά γεμίση τὸ ψυχικό του κενό, ἀγαπᾷ τὴ Σουαζίνα, μιὰ ὁποιαδήποτε Σουαζίνα. "Αν αὐτὴ ἔχη ἐλαττωμένη τὴν κοινωνική της ὑπόληψη, τοῦτο δὲν ἔχει σημασία γιὰ τὸν Καρλᾶ, τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπιτακτική ἡ ψυχική ἀνάγκη νά γεμίση τὸ κενὸ τῆς ὑπάρξεώς του. 'Αλλὰ δὲν πρόκειται κυρίως γιὰ ἀγάπη, τὸ ἀπαλὸ καί σιγότερο αἶσθημα· ἐκεῖνο, ποῦ κατέχει τὸν Καρλᾶ εἶναι κυρίως τὸ πάθος, μιὰ ἀγάπη τυφλὴ καί ἐξημμένη. 'Ο Καρλᾶς, εἶναι ζωγράφος. Μὲ ἴση δύναμη καί πάθος κυνηγᾷ τὸ ἀπιαστο ποῦλι τοῦ ἰδανικοῦ στὴν τέχνη. Φτωχὸς λεχρίτης, παντρεύεται τὴ Σουαζίνα. 'Η Σουαζίνα ὁμως ἄλλα ἤλπιζε καί ἄλλα βρῆκε, καί μιὰ ποῦ δὲ συμφωνεῖ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ἄντρα της στὴν ἥρωική καί καρτερικὴ πείνα, ποῦ συνοδεύει τὶς ἰδανικὲς καλλιτεχνικὲς του ἀναζητήσεις, ρίχνεται στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ πρώτου πειρασμοῦ, συνδέεται μὲ τὸν 'Ιωνᾶ καί ἀπατᾷ τὸν ἄντρα της. 'Αλλὰ δὲν παύει νά τὸν ἀγαπᾷ. 'Ο 'Ιωνᾶς εἶναι φίλος τοῦ Καρλᾶ, στη γυναῖκα τοῦ ὁποίου δίνει τὴν εὐτυχία, μιὰ εὐτυχία τοῦ ψωμιοῦ καί τοῦ λούσου.

Παρακολουθοῦμε τὸν Καρλᾶ πῶς ξεπέφτει ἠθικὰ συγχωρώντας τὰ παραστρατήματα τῆς γυναίκας του καί μάλιστα ἀναγνωρίζοντάς τα ὡς ἕνα καθεστῶς νόμιμο, ἐνῶ ψυχικὰ στέκεται ἀπείραχτος, πάντα ἀγαπᾷ τὴ Σουαζίνα. Γύρω του κανεὶς δὲν ἐννοεῖ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, κανεὶς δὲ θέλει νά τὸν ἐξηγήσῃ. 'Η διαγωγή του ἀποτελεῖ ἕνα ἠθικὸ σκάνδαλο γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε, παραμερίζοντας τὸ ἠθικὰ ἀνεπίτρεπτο νά δώσουν ἀνεπιφύλακτῃ τὴν ἀνθρώπινη δικαίωση στό πάθος του. Διότι ὁ Καρλᾶς, ὅπως καί κάθε ἄνθρωπος, εἶναι οὐσιαστικὰ ἕνας ἄνθρωπος καί ὄχι μιὰ ἠθικὴ μονάδα. Αὐτὸ μᾶς δίνει νά καταλάβουμε ὁ συγγραφέας ποῦ παρατηρεῖ μὲ ἀγανάκτηση, ὅτι ὁ ἠθικὸς ταρτουφισμὸς τῆς κοινωνίας δὲ φτάνει νά ἐννοήσῃ καί νά ἐξηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο, ποῦ γι' αὐτὸ μένει μόνος καί ἀταίριαστος.

"Ἐτσι ἡ δικαίωση τοῦ Καρλᾶ ἐπιβάλλεται καί εἶναι ψυχολογική. 'Αλλὰ καί ἡ Σουαζίνα καί ὁ 'Ιωνᾶς δὲν ἀφήνονται μὲ τὰ ἠθικὰ τους

στίγματα, διότι παρουσιάζονται νά μετανοοῦν γι' αὐτὸ ποῦ κάνουν καί διότι ἂν εἶναι ἀνήθικοι ἐξαγνίζονται μὲ τὴν ἀγάπη τους, ποῦ παραμένει στό βάθος ζωντανή, τῆς μὲν πρὸς τὸν ἄντρα της, τοῦ δὲ πρὸς τὸ φίλο.

Οὐσιαστικὰ αὐτὰ τὰ τρία πρόσωπα παρουσιάζονται ἄξια τοῦ οἴκου μας. Εἶναι ἀδύνατοι ἄνθρωποι, ποῦ δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νά κοιτάξουν κατάματα τὴν ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴν ἠθικὴ σὰν κοινωνικὴ ἢ προστακτικὴ καί στὴν ψυχικὴ ζωὴ τους, τὴ διευθυνόμενη ἀπὸ μίαν ἀτομικὴ προστακτικὴ. 'Οδηγοῦμαστε νά τοὺς κοιτάξουμε μὲ ἀγάπη αὐτοὺς τοὺς πονεμένους, τοὺς δεσμῶτες στὰ πάθη τους ἀνθρώπους καί ἀντὶ νά τοὺς ρίξουμε τὸ λίθο τοῦ ἀναθήματος γιὰ τὸν ἠθικὸ τους ἐκτροχιασμό, νά εὐλογήσουμε τὰ παθήματά τους, γιὰ αὐτὰ μᾶς χρησιμεύουν γιὰ νά γνωρίσουμε πλουσιότερα καί βαθύτερα τὸν ἄνθρωπο. 'Οσοι εἶναι γύρω τους, δὲ μποροῦν νά τοὺς ἐννοήσουν, διότι εἶναι ἄνθρωποι τυλιγμένοι στό νυσταλέο κανόνα τῆς ἠθικῆς συνήθειας ἢ ἀνθρώποι τῆς λογικῆς, ποῦ δὲν καταλαβαίνουν πόσο ἀντιφατικὸ πρᾶγμα εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν ποῦ ὀνομάζεται ἄνθρωπος,—ἢ εἶναι ἄνθρωποι τῶν πρακτικῶν μέτρων καί ὑπολογισμῶν ποῦ δὲ μπορεῖ τὸ μυαλό τους νά συλλάβῃ πόσο κυριαρχικὸ εἶναι τὸ παραλογικὸ στοιχεῖο στὴ ζωὴ μας. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ συγγενεῖς καί οἱ φίλοι τῶν τριῶν ἡρώων, ἀντιπροσωπεύουν τὸ κοινωνικὸ βλέμμα ποῦ βρίσκει ἐνοχὴ ἐκεῖ, ποῦ δὲν ὑπάρχει παρὰ δίκιο· τὸ δίκιο τοῦ νά ζῆ κανεὶς ἐλεύθερα τὴ ζωὴ του. Καί βρίσκουν ἐνοχὴ ἐκεῖ, ποῦ χρειάζεται συγγνώμη, συμπάθεια.

Θὰ ἤθελα νά μὴ ζητᾷ ὁ συγγραφέας νά εἶναι οἱ γύρω στοὺς ἥρωες ἄνθρωποι καλύτεροι ἀπ' ὅ,τι δὲ μποροῦν νά εἶναι: νά ἐξηγοῦν καί νά συγχωροῦν... Θὰ ἤθελα πῶς σκληρὸ ἀκόμα τὸ κοινωνικὸ βλέμμα ἀπέναντι στοὺς δυστυχισμένους βέβαια, ἀλλὰ πρωτόγονα καί ἀντικοινωνικὰ αὐτὸ νομοῦς στό αἰσθηματὰ τους ἥρωες. Θὰ ἤθελα νά τοὺς κοιτάξουν οἱ ἄλλοι μ' ἕνα βλέμμα, ποῦ μαστιγώνει καί ποῦ καίει μὲ τὴν εἰρωνεία. Γιὰ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ εἰρωνεία: ἡ διόρθωση μιᾶς ἰσορροπίας, ποῦ τὴ βλέπουμε, ὅτι ἔχει χαλάσει· καί αὐτὴ ἡ ἰσορροπία ἀκριβῶς λείπει ἀπὸ τὰ πρόσωπα (Καρλᾶς, 'Ιωνᾶς, Σουαζίνα), ποῦ τραποῦν μὲ κλειστὰ μάτια πρὸς τὴ βίωση τοῦ πάθους των.

Θὰ ἤθελα ἀκόμη νά εἶναι λιγώτερο ξεκαθαρισμένη ἡ ἀντίθεση, ποῦ παρουσιάζει τὸ ψυχολογικὸ ἀπὸ τὸ ἠθικὸ εἶναι τῶν ἡρώων. Λιγώτερο ν' ἀπολογηταῖ ὁ συγγραφέας γι' αὐτὴ. "Ἐνας συγγραφέας δὲν ἔχει καθῆκον νά παρουσιάσῃ ἔτσι μὲ προλόγους καί ἐπιλόγους καί νά χαρακτηρίσῃ φωναχτὰ τὶς πράξεις τῶν ἡρώων του. Πρέπει ν' ἀποσύρεται καί ν' ἀφήνῃ νά πέφτουν ἢ νά ὑψώνονται στὴ συνειδησὴ μας μόνοι τους. 'Η παρέμβαση τῆς λογικῆς σκέψεως, ποῦ χαρακτηρίζει καί ξεκαθαρίζει, βλάπτει, διότι μετατοπίζει τὸ μυθιστόρημα ἀπὸ τὴν ἰδιόνομη περιοχὴ του ποῦ εἶναι ἡ καθαρὴ εἰκονιστικὴ περιοχὴ. 'Η καθαρὴ τέχνη στέκεται σὶὸ γεγονός, ὅτι ἡ εἰκόνα ἀποβαίνει καί μόνον αὐτὴ δικαιούται ν' ἀποβαίνει φορέας νοήματος, τὸ ὁποῖο μετατοπίζεται στό περιθώριο καί ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν εἰκόνα, ὅταν, ἐπειδὴ δὲ μποροῦμε νά πλουτίσουμε

τήν εικόνα με αρκετό περιεχόμενο, υπογραμμίζουμε τις πράξεις των πρώτων σώπων και τις υπομνηματίζουμε.

Ο κ. Χ. προσπαθεί να είναι έντελως σαφής, να μη μās αφήσει καμμία αμφιβολία σχετικά με την ποιότητα των προσώπων του. Έγώ όμως θα προτιμούσα να μην είμαι τόσο πολύ ώδηγημένος στις σκέψεις και τις εκτιμήσεις μου. Η τέχνη έχει πάντοτε ανάγκη από κάποιο ήμίφως για να ζήσει. Στο πολύ φως σκοτώνεται. Και ο κ. Χ. φωτίζοντας ισχυρά το λογοτεχνικό χώρο κινδυνεύει να βγεί έξω από τα σύνορα της τέχνης.

Θα ήθελα, όταν τελείωνα την ανάγνωση του τόμου, να μπορούσα να καλλιεργήσω τις μορφές, να τις έπεξεργασθώ μέσα μου. Έγώ, σαν αναγνώστης, δεν έχω κρατήσει μέσα μου τίποτε, δεν έχω να κάμω τίποτε, όταν όλα είναι λυμένα και ώρισμα.

Πρέπει ωστόσο να όμολογήσουμε, ότι το σπουδαιότερο μέρος του βιβλίου είναι αυτές οι εξηγήσεις. Πολλές απ' αυτές είναι λαμπρές. Άλλα δεν είναι για τουτό λιγώτερο περιττές. Θα προτιμούσα να ήταν πιο καλλιτεχνική ή απεικόνιση των γεγονότων και των προσώπων, διότι όπως έχει θέσει τα πράγματα ο κ. Χ., ό έρμηνευτής είναι ανώτερος από τον καλλιτέχνη. Η τέχνη είναι μια απεικόνιση που θέλγει και μαγεύει το νοῦ και την καρδιά, που αιχμαλωτίζει με κάποιο θάμβος, με κάτι τό ασύλληπτο και άπροσδιόριστο που ξεπερνάει τό συλλαμβανόμενο και τό προσδιορισμένο. Είναι μια απεικόνιση που φωτοβολεί αυτόνομα, χωρίς την έπικουρία καθαρών άνεικονικών έρμηνειών.

Τό έργο του κ. Χ. έχει από ένα μέρος μόνο μιάν ιδιαίτερη θέση στα νεοελληνικά γράμματα. Είναι τό πρώτο βιβλίο, όπου τίθεται καθαρά και συνειδητά μπροστά μας τό μονωμένο και άπαραλλήλιστο, τό άσυνταίριαστο και τό έρμητικό άτομο. Τό κακό όμως είναι, ότι αυτή τη θέση δεν αφήνει ό συγγραφέας να την άντιληφθούμε ήμείς μόνοι μας....

Π. ΣΠΑΝΔ.

ΕΛΛΗΣ ΛΑΜΠΡΙΔΗ, Πώλ Βαλερύ «Εὐπαλίνος». Ἀθήνα, 1935.

Ἐπάρχουν βιβλία που μπαίνει κανείς στον κόσμο τους έπειτ' από μια τυπική διανοητική προετοιμασία. Και υπάρχουν άλλα, που είναι τελείως άναφομοίωσιμα από τον άναγνώστη, όταν εκείνος δεν έχει αποβάλλει έντελως όλη την άποκτημένη διανοητική του πανοπλία, όταν δεν παροπλισθῆ έντελως από τις τάρες της σκέψεώς του και δεν έχει γίνει άγνός και έτοιμος να είναι καινούργιος. Ἐνα τέτοιο βιβλίο είναι ό «Εὐπαλίνος» του Βαλερύ, που τελευταία ή δ. Λαμπρίδη παρέδωκε στο Ἐλληνικό κοινό. Ἀπευθύνεται σε λίγους άνθρώπους που έχουν τη δυνατότητα να αφήσουν κατά μέρος τον έαυτό τους της συνηθισμένης ώρας και να δώσουν στο βλέμμα τους τό πνευματικό εκείνη την άγνότητα που μόνο ένα παιδί μπορεί να ρίξει στα πράγματα, καθώς αυτά του προσφέρονται για πρώτη φορά, σαν να γίνηκαν κι αυτά τα πράγματα έπίτηδες εκείνη την ώρα για να τα πρωτοδῆ και να τα πρωτοχαρῆ. Ὁ

«Εὐπαλίνος» μου έκαμε την αίσθηση ότι είναι μια «συμφωνία άγνότητας» που παίζεται μέσα στα μισοδιάφανα ήλύσια τέχνης την ώρα κάποιος αὐγῆς.

Δέν ξαίρω κατά πόσον μπόρεσα να είμαι έτσι καινούργιος και πρωτόπλαστος, ώστε ν' άκούσω εκείνο που μου δίνει τό έργο, εκείνο δηλ. που από τα πράγματα δίνει όχι την ύλη, αλλά ένα κατάλοιπο άφῆς· όχι τό σχῆμα, αλλά τό αίθέριο ίχνογράφημά τους· εκείνο που δίνει από τις ιδέες όχι τό λογικό τους σχῆμα και τη συνέπεια, αλλά τό μουσικό τους κραδασμό μέσα στα πάνταγνα άδυστα του πνεύματος.

Ἄλλά όποιος είναι κλασσικώς ίκανός να συλλαμβάνη τα πράγματα μόνο μέσα στις χούφτες του και να ζητά από τις ιδέες τό λόγο και τό ώρισμένο τέρμα, ως πάη σε άλλες χώρες, διότι είναι κλασσικώς άνίκανος· διότι έδώ είναι ή χώρα του άγνού προβλήματος, που στέκεται μετέωρο, ή καλύτερα, που περνάει από μπρός μας σαν ένα φωτεινό μετέωρο. Δέν είναι παγερό και άποκρυσταλλωμένο καθώς τό βλέπουμε να περνάη, αλλά πρωτεϊκό, μέσα στο διάφανο χάος του...

Πώς μπορεί να γίνη κριτική για τό έργο αυτό, που είναι ποίημα της μουσικής σκέψεως; Πώς μπορεί να ύποστητή άνάλυση αυτός ό ποιητικός στοχασμός, που άντί των λουλουδιών προσφέρει τα μύρα τους, άντί των πραγμάτων την καλλιτεχνική τους τήνελλα στην ψυχή μας;

Ἐπάρχουν έργα όπου ή κριτική είναι βεβήλωση.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ, «Φυγή» (δράμα), Ἀθήνα 1935.

Ἐπό ώρισμένα έργα που σημειώνουν στη σκηνή μιάν «έξαιρετική έπιτυχία»—για να λεχθῆ ύστερα πώς τό «μεγάλο» έργο τό δημιουργεί τό κοινό—συμβαίνει—μās μένει πιο πολύ στην έντύπωση ή πρόσοψή του, εκείνο δηλ. που είδαμε σαν αρχιτεκτονική και σαν κίνηση. Τό ύφος του, ό διάλογός του με τη γοητεία και τη φυσικότητά του, λυγίζει και θρυμματίζεται κάτω από τό βάρος του έξωτερικού μύθου. Ἐτσι, με τό να μās συγκινεί περισσότερο εκείνο που βλέπουμε παρά εκείνο που άκούμε είναι σα να μην προσέξαμε τό καθαυτό έργο. Στη μνήμη μας καταρρέει κ' έξαφανίζεται τό ήθικό του, τό πνευματικό του οικόδομημα.

Ἡ «Φυγή» του κ. Θ. Νικολούδη—παρ' όλους τούς ένδοιασμούς που δικαιούται κανείς να έχει προκειμένου να καταλήξει σε συμπεράσματα για ένα έργο σαν κι αυτό προτοῦ ακόμα να λάβει την ολοκλήρωσή του στη σκηνή—έπιτρέπει στον άναγνώστη να προσέξει ένα διακοσμητικό βάθος, μια ώρισμένη τάξη της κοινωνίας μας που διατηρεί τούς τύπους της άσστηρῆς οικογενειακής άγωγῆς, με τό ιδιαίτερο ύφος της. Τόν κόσμο που δεν παράδωσε στη φθορά του χρόνου τις συνήθειες και τις ήθικες του ύποθηκες, αυτόν που δίνει όλη τη θερμή άτμόσφαιρα στο έργο του κ. Θ. Ν., μπορεί να μη τον συναντούμε κάθε μέρα γύρω μας. Μά θέλω κ' έγώ μαζί με τό συγγραφέα να παραδεχτώ πώς άληθινά ύπάρ-

χει και πως τον νιώθουμε πιο κοντά μας, μονάχα ελληνικό, τώρα που τον βλέπουμε ζωγραφισμένο, τόσο παραστατικά υπογραμμισμένο. Πρόσωπα σαν τη Μαρία Παρίση και σαν το γιατρό 'Ιάκωβο Περάλη, σαν το «διπλωμάτη εν διαθεσιμότητι» Νικόλαο Γαλανό και σαν την κομική κυρία Καίτη 'Αράλη, φέρνουν μέσα τους τη συγκίνηση μιας εποχής, που ένδεχόμενο να πέρασε για όλους τους άλλους, όχι όμως και για όσους που—προεκτείνοντας 'Ισαμε τα πρόσωπα αυτά τις αναλογίες του έαυτού τους,—θέλουν ακόμα να τη συνεχίζουν και να τη ζούν.

Έχω την εντύπωση πως έδω στο βόρειο τμήμα της Χώρας μας αισθανόμαστε πιο πολύ την ιδιαίτερη πνοή που βγαίνει από τη «Φυγή», και πως νιώθουμε το πνεύμα της κεντρικής γραμμής του μύθου του. Γιατί δεν είναι πολλά χρόνια που η κοινωνία μας έζησε μιαν ανάλογη από ωρισμένη πλευρά υπόθεση. 'Ο Πέτρος Λαυρέντης μηχανικός, εκπρόσωπος μιας εταιρίας που ανέλαβε την ανοικοδόμηση μιας πόλης, κατηγορείται για διαχειριστικές ανωμαλίες. 'Η εταιρία «υπέβαλε ψευδείς καταστάσεις στο ύπουργείο για τις οικοδομούμενες πόλεις». 'Ο Πέτρος δικαιολογείται στη φίλη του Χριστίνα—τη σχεδόν μνηστή του—πως «δεν έκλεψε από τη δυστυχία των προσφύγων» παρά κατέληξαν «στην κατάχρηση και για να τους δοθούν καλλίτερες συνθήκες ζωής, και για να μείνει κάποιο κέρδος βέβαια στην εταιρία». Αυτό λέγεται «κοινώς κλοπή». Ναι, αλλά «το Δημόσιο—συνεχίζει—δεν τους έδινε τα μέσα να κάνουν τίποτε το βιώσιμο, τίποτε το ανθρωπινό για τους πρόσφυγας. Με τις τιμές του 'Υπουργείου, θα τους έχιζαν σπίτια από λάσπη και δρόμους από άμμο». Και ο Πέτρος, «τουλάχιστον αυτό, δε θα το έκανε ποτέ», γιατί έλπιζε για μια στιγμή «ότι θα τα έβγαζε πέρα». Κι όταν «οί πιστοί του εργολάβοι του είπαν πως καταστρέφεται και πως παίρνει την εταιρία στο λαιμό του» σκέφθηκε πως δεν υπήρχε άλλη λύση παρά «να κλέψουν από τα υλικά και να χτίσουν τις πόλεις εις βάρος των προσφύγων». Αυτό όμως δε θα το έκανε ποτέ. Είναι αλήθεια πως δε βλέπουμε σ' ένα παρελθόν μιαν όποια δράση που να δικαιώνει τη δήλωση του Πέτρου πως αυτός τουλάχιστο δε μπορούσε να κάνει ένα τέτοιο πράγμα αφού «εμόχθησε για την πραγματική αποκατάσταση των προσφύγων», «Μέσα στην ιδέα μιας όριστικής αποκατάστασης των προσφύγων έσυγχέοντο κι άλλες χίμαιρες, να γίνει ξακουστός μηχανικός να γίνει πλούσιος. Πως να παλαίσεις άλλοιως σήμερα αν μείνεις φτωχός;» Το συμπέρασμα είναι ότι καταδικάστηκε κ' έμεινε δυο χρόνια στη φυλακή. Φυσικό ήταν να ναυαγήσει ή ιδέα του άρραβώνα της Χριστίνας που τη βλέπουν τώρα με πολλή συμπάθεια—όπως δά και πριν—όσοι σύχναζαν στο σπίτι της, και πρό πάντων ο σεμνός και καλότατος Μ. Δροΐδης, ο γεωπόνος.

Το δραματικό σημείο δεν εμφανίζεται πουθενά ακόμα. Το έργο εξακολουθεί να διατηρεί όλο το ενδιαφέρον του κ' εξελίσσεται μ' όλη την άνεση και τη φυσικότητα που μαρτυρεί και θαυμαστή σκηνική οικονομία και γνώση θεατρική. Και το ουσιαστικότερο είναι ότι ως τη στιγμή αυτή (τέλος της δεύτερης πράξης) δεν απορροφά την προσοχή

μας τόσο ο έξωτερικός μύθος (ό,τι θα βλέπαμε) όσο ο κόσμος των ιδεών, οι ψυχικές κινήσεις των κυριώτερων προσώπων, αυτό δηλ. το πνευματικό υπόστρωμα που κυριαρχεί και που φυσικά προαπαιτεί μιαν ωριμότητα και μιá καλλιέργεια για να το νιώσουν όσοι το παρακολουθούν. Δεν είναι λιγότερο χαρακτηριστικό και το γεγονός ακόμα πως άμέσως από την τρίτη πράξη ή σκέψη του (υποτιθεμένου) θεατή ζητεί ν' ανακαλύψει τα αίτια της φυγής της Χριστίνας, της στροφής της σε μιαν ωρισμένη ιδεολογική κατεύθυνση. Τη βλέπουμε τώρα μονάχη της στο Ισόγειο μικρού σπιτιού στο Ν. Φάληρο, που χρησιμεύει για άτελιέ. Έχει εγκαταλείψει τους δικούς της και προσπαθεί να ζήσει με ό,τι της δίνει τίμια ή τέχνη. Λέγουν πως διακόπεται ή συνοχή με την αντικειμενική αλήθεια από τη στιγμή που πάμε ν' αποσπάσουμε τα πρόσωπα και τα πράγματα από τη φυσική τους κοίτη, για να τα τοποθετήσουμε σ' ένα επίπεδο δικό μας, υπερβατικό. 'Ομολογώ πως δεν είμαι καθόλου με τη σχολή του απόλυτου νατουραλισμού. 'Η επέμβαση του συγγραφέα—όταν βέβαια δε γίνεται με την έκδηλη πρόθεση να κηρύξει ή να επιβάλει ένα δόγμα, παρά μόνο για να φωτίσει εκείνη την πλευρά του καλλιτεχνήματος, του έργου, που δε μπορεί, ενώ θα έπρεπε ακριβώς, να προσέξει ο θεατής, ο αναγνώστης,—ή επέμβαση αυτή και σωστή και απαραίτητη είναι. Και στην τρίτη πράξη της «Φυγής» υπάρχει ή φιλοσοφική θεώρηση που πρέπει να κλείνει μέσα του το κάθε έργο.

Στο πρόσωπο της Χριστίνας δεν επιτρέπεται θαρρώ, να βλέπουμε την πρώην μνηστή με τις θλίψεις της, παρά τον άνθρωπο που θεωρεί, που φέρνει μέσα του το καταστάλαγμα μιας πείρας ζωής. Είναι κατακτημένη τάχα από μιá μελαγχολία, είναι απελπισμένη, είναι απογοητευμένη; Γιατί να ονομάσουμε το χαρακτηριστικό της γνώρισμα; Μας άρκει ο άνθρωπος, ο σωστός άνθρωπος που παθαίνεται. 'Η Χριστίνα σά γυναικα δε μπορούσε να σταθεί ψηλότερα, ν' απαλλαγεί από την ευπάθεια και την ευαισθησία της. Δούλεψε, πάλαιψε, κι' όπως λέει ή ίδια «δε θα λύγιζε ή ψυχή της αν ένωθε λίγη αλήθεια γύρω της, λίγο φως στο βάθος του όρίζοντος, λίγη όμορφιά». Λίγη καλή θέληση και λίγη ειλικρίνεια χρειάζεται για να κάνουμε κάθε στιγμή δικά μας αυτά τα λόγια, όσοι ζούμε και νιώθουμε την αθεράπευτα στυγνή νεοελληνική πραγματικότητα. 'Η Χριστίνα είναι ο συναισθηματικός άνθρωπος που χωρίς ν' αφήνει το νοῦ της να τρέχει στη χίμαιρά μιας δικαίωσης, αυτοεξαφανίζεται, γιατί νιώθει κάθε στιγμή πως δεν έχει τη δύναμη να ξεπεράσει τον έαυτό της. Κ' έδω βρίσκεται το ανθρώπινο δράμα.

Γ. Δ.

Γ. ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ «'Αστέρια» ποιήματα.

'Ο κ. Σαραντάρης εμφανίζει μιá καινούργια ποίηση. Με την παράδοση τη Νεοελληνική τη δένει μονάχα μιá όπωσδήποτε κανονική στιχυργική σε στίχους ανισοσύλλαβους. Κατά τα άλλα δεν υπάρχει έπα-

φή. Ἡ χρήση τοῦ ἐπιθέτου π. χ. παρουσιάζει μιὰ ἀπροσδόκητη πολλές φορές σύζευξη μὲ τὸ προσδιορισμένο: νήπια, καρδιοχτύπια, σπαρταριστὴ μητέρα, μελιχρὸς ὄργασμος, γλαυκὸς ὕπνος, μυθικὴ καρδιά, εὐπιστὴ ἡμέρα κ. ἄ. Αὐτὸς ὁ ξαφνιστικὸς συνδυασμὸς ἐπεκτείνεται καὶ σ' ἄλλες γενικὰ συζεύξεις.

Ὁ ποιητὴς μ' αὐτὸ τὸν λεκτικὸ τρόπο ἀποσκοπεῖ σὲ μιὰ ἄμεση, βραχυλογικὴ ὑποτύπωση, μὰ δὲ νομίζω πὼς τὸ πετυχαίνει. Ὁ νοῦς μπορεῖ ἐρευνώντας νὰ βρῆ, μεσ' ἀπὸ τὸ δαιδάλωμα αὐτό, τὸ μυστικὸ νῆμα, ὄχι ὅμως καὶ ἡ αἴσθησις. Ἡ εἰκόνα γίνεται θολή καὶ πολλές φορές ἀκατανόητη:

* Δὲν ὄνειρεύτηκα ποτὲ τὸ χρόνον
καὶ τὴ συντροφιά του...

Αὐτὸ ἐπιγράφεται: «Τοῦ χρόνου ἀνάγλυφον εἰκόνα»

ὕπνος
γλίσχρος ὕμνος
ἢ μέρα παρέρχεται
καυχᾶται ὁ ἥλιος!...

Καὶ πολλὰ τέτοια. Ὅμως ὅλ' αὐτά, ποῦ ἀποκομμένα ἀπὸ τὴ θέση τους δὲ λένε τίποτα σχεδὸν τὸ συγκεκριμμένο καὶ τὸ ἀπτό, στὴ συγκρότησή τους σὲ ὀλοκληρωμένα ποιήματα ἀφήνουν, ὕστερα ἀπὸ δεῦτερο καὶ τρίτο διάβασμα, μιὰ ἐντύπωση ἰδιάζουσα. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῆ, πὼς αὐτὴ ἡ ποίηση, ἀντὶ νὰ αἰσθητοποιῆ τὸ ἀσύλληπτο καὶ τὸ ἀφηρημένο, πάει νὰ ἐξαυλώσῃ τὸ αἰσθητό:

Τώρα ἢ χαρὰ κ' ἢ λύπη
σέβονται τὴν ψυχὴν,
κ' ἔχουν σιωπὴ αἰώνια
ἀγνάντια στὴ δικὴ μας περιωπὴ (Ὁλυμπος)

Μᾶς διεγείρει κάτι σὰ νεφέλωμα, ποῦ δὲν μπορεῖς νὰ τοῦ δώσης περιεχόμενο, ὄρια, ὄνομα, κάτι σὰν καὶ κείνο ποῦ ἀφήνει στὴν ψυχὴ μας ἢ μουσικὴ. Δὲν τὴν καταλαβαίνω αὐτὴ τὴν ποίηση, ὅμως ὁμολογῶ ὅτι μοῦ ἀρέσει.
Γ. ΘΕΜ.

ΜΑΡΙΝΑ ΜΗΛΟΛΙΔΑΚΗ «Περμανάντ». Ἡράκλειο.

Αὐτὴ ἡ σειρά τῶν ὀκτῶ πεζογραφημάτων μὲ τὸ χυμὸ τῆς ζωῆς ποῦ περικλείουν, τὴν πειθαρχημένη γλῶσσα τους καὶ τὴ ζωγραφικὴ τους διάθεση, ἀποτελοῦν μιὰν εὐοίωνη ἀφετηρίαν γιὰ τὴ νέα συγγραφέα. Θὰ ὁμολογήσουμε ἀμέσως πὼς δὲν προτιμοῦμε—ὅπως στὸ πρῶτο πεζογράφημα τῆς ποῦ δίνει καὶ τὸν τίτλο στὸ λιγοσέλιδο βιβλιαράκι τῆς—τὰ κομμάτια τῆς σχηματοποιημένης κυκλικῆς ζωῆς, στὰ ὁποῖα ἡ συγγραφέας, θέλει νὰ πάρῃ μιὰ στάση ἰδεολογικὴ, νὰ παρουσιάσει τίς ἀντιθέσεις τῆς ζωῆς στὸ ταξικὸ, στὸ κοινωνικὸ ἐπίπεδο. Κι αὐτὸ, γιατί γίνεται φανερὴ μιὰ πρόθεση, ἓνα καθωρισμένο ἀπὸ πρὶν ἠθικὸ τέρμα, μιὰ κατασκευὴ διανοητικὴ. Ἀντίθετα ἔχει ὅλη τὴν ἐκτίμησή μας τὸ περιγραφικὸ μέρος αὐτῆς ἡ ζωγραφικὴ διάθεση ποῦ συναντοῦμε στίς περισσότερες σελίδες, μὲ τὸ φυσικὸ καὶ ζωντανὸ τόνο. Ἡ συγγραφέας ξέρει νὰ προσέξει μιὰ λεπτομέρεια, ἓνα ἔθιμο, μιὰ παράδοση, κι ἀκόμα νὰ δώσει ὅλη τὴν κίτησι σὲ μιὰν εἰκόνα ἀπὸ τὴν ὁποῖα πάντα δὲ λείπει μιὰ συγκίνηση.

Γ. Δ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

* * Ὁ κ. Σπῆρος Μελάς σὲ μιὰ συνέντευξη, ποῦ ἔδωκε τελευταῖα στὴ γαλλόφωνη ἐφημερίδα τοῦ Καίρου «La Bourse Egyptienne» ἀνάμεσα στὰ ἄλλα εἶπε «χωρὶς δισταγμὸ» ὅτι ἀπὸ τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς ἐκεῖνος ποῦ σήμερα ἐπίδρα ἑξοχριστὰ στὸ πνεῦμα τῶν συναδέλφων του καὶ τῶν νέων εἶναι ὁ André Gide. Ἴσως ὁ Γάλλος συννομιλητὴς παραδέχτηκε τὴ διαπίστωση αὐτὴ τοῦ Ἑλληνα συναδέλφου του. Ἐμεῖς ὅμως θὰ παρακαλούσαμε τὸν κ. Μελά νὰ μᾶς πεῖ πὼς συγκεκριμένα ποῦ βλέπει αὐτὴ τὴν ἐπίδραση τοῦ Gide, γιατί ὅλοι ξαίρουμε ὅτι ὁ συγγραφέας τῶν «Faux monnayeurs» εἶναι ἀπὸ πολλὸ λίγους καλὰ γνωστὸς στὸν τόπο μας καὶ τὸ ἔργο του εἶναι ὀλόκληρο σχεδὸν ἀμετάφραστο στὴ γλῶσσα μας.

* * Κυκλοφόρησε τελευταῖα τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ γαλλοφώνου περιοδικοῦ «J. hellénisme Contemporain». Περιέχει μεταφράσματα ὀλόκληρα ἢ σὲ ἀποσπάσματα ἔργων νεοελληνικῶν ἀναγομένων στὸν κύκλο τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς νεοελληνικῆς σκέψεως. Ἡ ἐκλογή τῶν κομματιῶν, ποῦ μεταφράζονται, εἶναι σχεδὸν ἐπιτυχής. Ἡ εὐθύνη, τὴν ὁποία ἀνέλαβε τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἀπέναντι στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία καὶ τὴν ἑλληνικὴ διανόηση εἶναι μεγάλη, διότι ἡ προσοχὴ τὴν ὁποία θὰ ζητήσῃ νὰ ἐπισύρῃ ἀπὸ τοὺς ξένους πρέπει νὰ ἀμειφθῇ μὲ μιὰ ἀνάλογη προσφορά. Καὶ ὅταν ὁ ξένος μὲ τὴν ἐκλεπτυσμένη περιέργειά του ἀναζητήσῃ κάτι ποῦ νὰ στέκεται ἐκεῖ ψηλά, ὅπου αὐτὸς συνήθισε νὰ βρῆσκη τὸ ἐκλεκτὸ καὶ δὲν τὸ βρῆ παρὰ πολὺ κάτω, στὸ χῶρο τοῦ κοινοῦ καὶ τοῦ συνηθισμένου, ἡ εὐθύνη ὀλόκληρη θὰ πέσῃ στὸ περιοδικό, τὸ ὁποῖο ἐφόσον θέλει νὰ ἐξυπηρετήσῃ πραγματικὰ τὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία καὶ τὴν ἑλληνικὴ σκέψη θὰ ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιῆ ἀπόλυτα ἓναν προχωρημένον ἀναγνώστη. Μιὰ πρόχειρη ἐκλογή θὰ ἔκαμνε μεγάλο κακό.

Εὐχόμαστε καὶ ἐλπίζουμε, ὅτι ὁ «Σύγχρονος Ἑλληνισμός» θὰ προσφέρει πάντοτε στὸν ξένο ἀναγνώστη ὅ,τι ἀληθινὰ ἐκλεκτὸ, χαρακτηριστικὸ καὶ πρωτότυπο ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἢ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ Νέα Ἑλλάδα.

* * Ἡ ἐταιρεία «Ντάντε Ἀλιγκιέρη» τῆς Θεσσαλονίκης ἔκανε τὴν ἑναρξὴ τῆς σειρᾶς τῶν διαλέξεών της μὲ τὸν ἑορτασμὸ τῆς δισχιλιετηρίδας τῆς γεννήσεως τοῦ Ὁρατίου μὲ ὁμιλητὴ τὸ γνωστὸ ἑλληνιστὴ καὶ συνεργάτη τοῦ περιοδικοῦ μας καθηγητὴ κ. Κάρλο Μπριγκέντη καὶ θέμα «Ὁρατίος ὁ ποιητὴς τῆς ἀθανάτου Ρώμης».

ΣΧΟΛΙΑ

Ὁ νεαρὸς Κρητικὸς ἐπιστήμονας κ. Β. Τωμαδάκης μὲ ἀξιέπαινο ζῆλο, ἐξακολουθεῖ τὴν ἀρχεϊακὴ καὶ λογογραφικὴ ἐργασία του στὸ περιοδικὸ δημοσίευσμά του «Νεοελληνικὸν ἀρχεῖον». Ἔχουμε ὅλη τὴ διάθεση νὰ δεχτοῦμε, ὅτι ἡ ἐργασία του καὶ τῶν συνεργατῶν του καὶ ἀπληκρῖβωμένη εἶναι καὶ αὐθεντικὴ (ὅσῳ ἂν ὑπάρχουν καὶ σφάλματα, τοῦτο ἀπόκειται στοὺς εἰδικούς νὰ τὸ κρίνουν). Ἡμεῖς προσέξαμε κυρίως στίς ἄλλες του φιλολογικῆς ἐργασίες ποῦ δημοσιεύει στὸν ἴδιο τόμο, διότι αὐτὲς παρουσιάζουν

ένα γενικώτερο ενδιαφέρον. 'Εκείνο πού μᾶς κάνει ιδιαίτερη ἐντύπωση σ' αὐτὲς εἶναι ὁ τόνος τοῦ πεπεισμένου ἀνθρώπου, τοῦ ἀνθρώπου δηλ. πού ἐνώ εἶναι τόσο νέος δὲν ἔχει καμμιά ὑποψία, ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ σφάλλεται κάπου σ' αὐτά. πού γράφει, ὅτι ὅμως προξενεῖ ὄχι πειὰ ἐντύπωση, ἀλλὰ κατὰπληξη εἶναι ἡ τραχύτητα τῶν χαρακτηρισμῶν πού ὄχι σπάνια κάνει γι' ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν ποτὲ τίποτε νὰ μοιράσουν μαζί του καὶ τὸ μόνο κακὸ πού ἔκαμαν ἦταν, ὅτι εἶχαν τὴν ἀφέλεια νὰ τοῦ στείλουν τὸ βιβλίό τους ἢ τὸ περιοδικό τους. Ὁ κ. Τωμαδάκης δὲ διστάζει νὰ ἐμπαίξει, νὰ ἐξευτελίξει τοὺς ἀναξίους κατὰ τὴ γνώμη του συγγραφεῖς καὶ καθιερῶνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡθῆ ἀνάρμοστα σὲ πολιτισμένους ἀνθρώπους.

Οἱ «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» φρονοῦν, ὅτι ὁ ρηξικλευθοῦς νέος ἐπιστήμονας θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικώτερος καὶ ὅταν ὑποτεθῆ ἀκόμα, ὅτι οἱ ἄλλοι εἶναι χυδαῖοι καὶ ὅτι θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ πῆ τὰ ἴδια μ' αὐτὰ πού λέει πράγματα καὶ νὰ κάνῃ τίς ἴδιες παρατηρήσεις σ' ἓναν τόνο πιὸ νηφάλιο καὶ σ' ἓνα ὕφος πιὸ πολιτισμένο.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ «Ποιήματα» ('Αλεξάνδρεια 1935). Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ «Ὁ Βερναρδάκης καὶ τὸ γλωσσικό» (Μελέτη) Ἀθήνα 1935. ΡΙΤΑΣ Ν. ΜΠΟΥΜΗ «Οἱ σφυγμοὶ τῆς σιγῆς μου» (ποιήματα) Ἀθήνα 1935. Ν. ΤΩΜΑΛΑΚΗ «Τὰ σοννέτα τοῦ Μαβίλη» Χανιά 1935. Ν. ΤΩΜΑΔΑΚΗ «Ἡ βιογραφία του καὶ ὁ ποιητῆς» Χανιά 1935. Ρ. VALÉRY «Εὐπαλίνο» (μετάφρ. Ἑλλῆς Λαμπρίδη) Ἀθήνα 1935. ΑΛΚΗ ΚΩΤΣΑΚΗ «Οἱ κατακτητὲς» (πεζογράφημα) Ἀθήνα 1935. ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΑΞΙΩΤΗ «Ὁ γυιὸς τοῦ πόνου» (δρᾶμα) Θεσσαλονίκη 1935. Κ. ΜΠΑΣΤΙΑ «Τ' ἄλιευτικά» Ἀθήνα 1935. ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΟΞΑ «Ἀπόψε στίς 8 1)2» (διηγήματα) Ἀθήνα 1935. ΕΜΙΛΕ ΒΑΕΡΗΑΡΕΝ «Οἱ πρωῖνὲς ὄρες καὶ οἱ ὄρες τοῦ ἀπομεσημέρου» (Ποιήματα, μετάφρ. Μάρκου Τσιριμώκου) Ἀθήνα 1935. ΑΝΤΩΝΗ ΧΑΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΥ «Οἱ ἰσραηλίται τῆς Θεσσαλονίκης (μελέτη) Ἀθήνα 1935. ΠΑΝΑΓ. ΜΑΥΡΕΑ «Ἀὐλητρί» (ποιήματα) Ἀθήνα 1935. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΤΡΟΒΑ «Κυκλάμινα» (ποιήματα) Ἀθήνα 1935. ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ «Οἱ πρώτες ρίζες» (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1935. Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ «Ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα στὸν Ἀπόλλωνα τῆς Ρόδου» (διάλεξη) Ἀλεξάνδρεια 1935. Γ. ΡΙΤΣΟΥ «Πυραμίδες» (ποιήματα) ἔκδ. Γκοβόστη Ἀθήνα 1935.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νέα Γράμματα», «Νεοελληνικά Γράμματα», «L'Hellénisme contemporain», «Τὸ χρονικὸν τοῦ βιβλίου», (ἔκδοση Γκοβόστη), «Ἡ φλόγα», «Κυριακὰ Γράμματα», «Πάφος», «Μακεδονόπουλο», «Γενικὴ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία» «Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον», «Libre» (τοῦ καθηγητοῦ κ. Louis Roussel Montpellier), «Διάβασέ με», (τεῦχος 33).

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«Νέα Ἡμέρα» ('Αθήναι) «Νεοὶ Καιροὶ» (Πειραιεὺς) «Νέα Ἡμέρα» (Πύργου Ἠλείας) «Καστοριανὴ ζωὴ» (Καστοριά) «Μακεδονικὴ ἠχώ» (Βέροια).